

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Andra kammaren.

Nr 22.

Onsdagen den 26 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 19 och 20 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 3.

Till avgörande förelåg först andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ersättning till insättare i Privatbanken för deras genom bankens konkurs lidna förluster.

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.

Uti en inom andra kammaren väckt, till kammarens femte tillfälliga utskott remitterad motion, nr 196, hade herrar *Poppius* och *Fjellman* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående Privatbankens insättares begäran om ersättning för deras genom bankens konkurs lidna förluster.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl anmälts av herr *Fjellman*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Fjellman**: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag tar mig friheten att gentemot ett så gott som enhälligt utskott tala i denna sak, vill jag till en början framhålla, att jag icke har framställt något yrkande om utbetalning till insättare i Privatbanken utan allenast påyrkat, att en saklig utredning skulle komma till stånd i denna fråga, som ännu åtminstone för stora delar av allmänheten svävar i ett visst dunkel.

Jag vill jämväl förutskicka, att mitt anförande delvis kommer att präglas av känslökäl för alla de insättare, som bo långt ute på landsbygden och som utan förskyllan eller värdighet kommit in i ett till Stockholm förlagt bankföretag, som utvecklat sig till en sådan stor svindelartad affär.

Vid den tid, då Privatbanken på olika orter i vårt land upprättade avdelningskontor, hade ännu icke förbudet att inrätta avdelningskontor utan bankspektionens tillåtelse kommit till stånd. Med den tillit, som allmogen — åtminstone i Skåne — dittills haft för alla där existerande

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 22.

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.
(Forts.)

banker, har denna förtroendefullt vänt sig till Privatbanken, då denna på ett flertal orter upprättade avdelningskontor. Inom exempelvis Skåne har förut aldrig förekommit något bankfallissement av denna art, och det är därför naturligt, att allmänheten trodde, att den kunde vända sig riskfritt till de bankföretag som förekommo. På en del orter funnos förut icke bankkontor, och allmänheten har tydligen icke haft någon erfarenhet, som gjort, att den känt sig tveksam att hänvända sig till en institution, som bar namnet bank. Jag tror denna uppfattning är rådande i de flesta platser i vårt land.

Redan ordet bank ansågs innebära för mången insättare en fullständig garanti, att medlen voro att anse såsom fullständigt i säkert förvar. Därtill har i hög grad bidragit, att allmänheten haft kännedom därom, att en institution förefunnits, som stått under statens hägn och haft namn av bankinspektionen.

Jag vill icke polemisera gentemot utskottet, då utskottet gör gällande, att man icke har rättighet att fordra av bankinspektionen, att den skall utöva en sådan kontroll över bankerna, att allmänhetens medel äro säkrade. Jag vill emellertid fastslå, att man hittills, åtminstone inom den landsända jag representerar, haft en sådan uppfattning. Detta beror naturligtvis därpå, att allmänheten förut icke haft några dyrköpta erfarenheter i motsatt riktning. Under ovan angivna förhållanden har det varit naturligt, att då bankkontor öppnats på landsbygden befolkningen därstädes trott sig med säkerhet kunna placera sina besparingar i dessa banker. Jag vill icke förneka, att många låtit sig lockas därav, att denna bank lämnat insättarna en halv procent högre ränta än andra banker. Den risk, som för en ekonomiskt bildad person därigenom gör sig gällande, har allmänheten helt säkert icke haft en aning om, i synnerhet som sparbankerna i orten ofta äro i tillfälle att tillämpa högre räntesats än andra banker. På många ställen har icke funnits något annat bankkontor, och i dessa fall har allmänheten oreflekterat vänt sig till den bank som funnits på platsen. Jag vill hemställa, att denna sak, som jag nu anfört ifråga om de små insättarna, måtte betraktas ur dessa synpunkter.

Gentemot utskottets kallt sakliga betraktelsesätt har jag icke mycket att invända. Dess motivering synes mig likväl icke innehålla någon förståelse för de synpunkter jag nu framhållit, och detta är mig ytterligare ett skäl att hemställa om en allsidig utredning i saken. Man borde därvid taga sikte på föregående bankfallissement i vårt land samt statens handlingssätt i sådana fall. Men då det lyckligtvis icke finnes så mycket jämförelsematerial i detta avseende, kanske det vore lämpligt att gå utöver vårt lands gränser exempelvis till vårt grannland Danmark, där jag vet, att det föreligger ett förslag om ersättning av statsmedel till verkliga sparare, som blivit lidande på bankfallissement. Denna fråga är, såvitt jag vet, ännu icke avgjord där, men i vilket fall som helst borde det kunna en gång bliva ett bra jämförelsematerial för en blivande utredning.

Jag anser mig för min del icke kunna bedöma, huruvida i denna sak något kan tillvitas bankinspektionen ifråga om underlåten kontroll. Utskottet har i förbigående berört denna sak samt därvid hänvisat till att justitieombudsmannen icke ansett sig böra ingripa i saken. Detta är givetvis en riktig synpunkt, men då justitieombudsmannen i sin ämbetsberättelse icke upptagit denna sak, torde det icke vara förmätet anse, att någon offentliggjord fullständig utredning i saken icke föreligger.

Jag vill emellertid icke i denna sak uttala en annan mening än utskottet och tilltror mig icke på sådan väg kunna vinna bifall i motionens syfte. Däremot tror jag det skulle vara av intresse att undersöka, huruvida bankinspektionen i detta fall haft tillfälle att ingripa på det sätt som varit önskvärt. Man kan icke förutsätta, att bankinspektionen med dess begränsade arbetskraft skall kunna i alla punkter inskrida, men om man efteråt upptäcker, att den kon-

troll staten velat uppställa icke fungerat, kan detta möjligen bli ett skäl till en moralisk ersättningsskyldighet för staten, utan att detta bör tolkas som ett misstroendevotum mot bankinspektionen och dess tjänstemän.

I bankinspektionens egen redogörelse framhålles, att densamma blivit vilseledd genom sitt ombud och därför medgivit banken en inlåning på en miljon, som banken icke varit berättigad till. Därjämte framgår det, att inlåningen även på annat sätt överskridit den tillåtna gränsen. Vid en blivande utredning skulle möjligen kunna fastslås, att vad sålunda förekommit kunde utvisa, att statens inspektionsorgan i detta fall icke fungerat på ett tillfredsställande sätt, utan att detta därför behövde tillvitas vare sig bankinspektionens chef eller någon tjänsteman.

Det saknar icke intresse att jämföra statens ingripande i detta fall med vad som förekommit vid senare inträffade betalningssvårigheter för åtskilliga bankföretag. Utskottet har i sin motivering framhållit åtskilligt härom, men betecknat detta som en annan art av verksamhet. Utskottet har nämligen ansett detta såsom ett slags stödande verksamhet och betecknar för sin del en sådan verksamhet i fråga om Privatbanken såsom utesluten. Här finnes åter en punkt, där den föreliggande utredningen icke kan sägas vara tillfredsställande. Man kan visserligen påstå, att situationen i fråga om Privatbanken varit hopplös, men allmänheten låter sig icke övertyga härom utan vill gärna se, att ett sådant påstående grundas på verklig utredning.

Privatbanken var den första av dessa av kristidens svårigheter hemsökta banker, som kom i förlägenhet. Det är mängen som tror, att på grund av att den var »den första» den därför icke fick någon hjälp. Det är ju möjligt, att de metoder man sedermera använde för att hjälpa de andra bankerna icke voro uppfunna då, och att i så fall denna bank också skulle fått hjälp.

Om Svenska lantmännens bank lämnats åt sitt öde, hade dess insättare fått mindre utdelning än Privatbankens. Att den dock gynnades med det stöd, som förmenades Privatbanken, försvarar utskottet därmed, att man i ena fallet avsett en hjälp till förmån för näringslivet i allmänhet och särskilt jordbruksnäringslivet. Men denna skillnad är icke riktig. De kontor, som Privatbanken ägde i landsorten, hämtade insatta medel till lika stor del från näringslivets, speciellt jordbruksnäringslivets idkare, som någonsin Lantmannabankens kontor. Detta vet allmänheten om, och det är därför förklarligt, om man ute på landsbygden kan få höra mycket egendomliga reflexioner över detta. Sålunda kan man exempelvis få höra följande resonemang: »Du fick dina medel skyddade, ty den bank, där du hade dem, bar namnet Lantmännens bank, men jag återigen har förlorat mina, ty den bank, som fanns i min hemort och i vilken jag därför insatt mina hopsparade medel, hette Privatbanken.»

Bankinspektionen har såsom utskottet även framhållit själv erkänt, att dess utredning icke kunde taga hänsyn till ömmande skäl, som kunde föreligga för en utredning i denna punkt. Jag tror, att inspektionen därvid pekat på en av sakens kärnpunkter. För de många insättare, som finnas i vårt land, skulle det givetvis vara till stor tillfredsställelse, om deras synpunkter på ersättning kunde åtminstone komma under en saklig prövning och icke bliva kallt avvisade på skäl, som denna allmänhet icke kan betrakta annat än som rent formella.

Utskottet har emellertid ansett, att en förlust på 23 % icke bör hava varit av ruinerande verkan, men det beror på huru man ser saken. Jag vet tvenne församlingar nere i Skåne med en befolkning av 2,400 personer, där dessa 23 % uppgå till 150.000 kronor, och flertalet av insättarna utgöres av lantbrukare, småbrukare, grovarbetare, hantverkare, statkarlar och minderåriga barn.

Med anledning av vad jag anfört vågar jag hemställa till kammaren, att en utredning måtte komma till stånd. Jag anser att den skulle vara av stor

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.
(Forts.)

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.

betydelse icke endast för dem som äro intresserade i själva Privatbanken utan även för andra bankers intressenter i landet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till motionen.

I detta yttrande instämde herr *Olsson* i Berg.

(Forts.)

Herr **Poppius**: Herr talman! Det är nog flera än jag i denna kammare, som kommit underfund med att en motionärs väg är ganska törnbeströdd, men det finnes något som heter: intet ont som inte har något gott med sig, och så har jag funnit i detta fall. Jag vill nu säga, att det är väl icke alltid så sagt, när man framlägger en motion, att den är uttryck för en alldeles bestämd uppfattning i saken, ty det kan ofta vara så, att man vill hava frågan fram och ventilerad för att därmed komma till någon bestämd uppfattning. Nu vill jag tillägga, att jag hade onekligen, när jag frambar denna motion om ersättning till dem som lidit förluster i Privatbanken, rättat mig efter en allmän uppfattning, att det vore statens skyldighet moraliskt att ikläda sig förpliktelser för bankinsättarnas förluster och detta på grund av bankspektionens förefintlighet.

I den motion, som vi, herr Fjellman och jag, framburit, hava vi också velat göra gällande en statens moraliska skyldighet i detta fall. Nu har herr Fjellman nyss i försvaret för sin reservation framdragit mera de ömmande synpunkterna och ansett frågan vara av sådan beskaffenhet, att man borde behjarta dessa insättares förluster och på den grund bifalla motionen. Dessutom ansåg herr Fjellman, att en utredning vore det minsta man kunde begära. Ja, det har jag också begärt i denna motion, men jag vill säga kammaren, att den utredning, som vi här begärt, anser jag att vi fått så grundligt i utskottets behandling, att jag redan är tillfredsställd med det beslut, vartill utskottet kommit, nämligen ett avslagsyrkande. Jag har nämligen kommit till den bestämda uppfattningen, att staten icke har någon som helst moralisk skyldighet att ikläda sig de förluster, som insättare i banker möjligen kunna råka ut för, på den grund att vi i landet hava en bankspektion. Det skulle taga för lång tid här att lämna kammaren en ingående redogörelse utöver den utredning, som vi fått i utskottsutlåtandet. Vi hava dock inom utskottet varit i tillfälle att taga del av samtliga handlingar, som röra bankspektionens verksamhet i den utsträckning, att jag och utskottet i övrigt kommit till samma uppfattning i frågan.

Det sades för en tid sedan här, jag kanske bör nämna detta i detta sammanhang, av en av kammarens ärade ledamöter, jag vill minnas det var herr Norman, när en motion av honom behandlades, vilken återremitterades till vederbörande tillfälliga utskott, att de tillfälliga utskotten icke arbetade vidare grundligt och icke företogo de sakliga utredningar, som krävdes i ett ärende. Jag tänkte då att bemöta herr Norman, ty åtminstone i det utskott, där jag sitter, har man gjort ett mycket grundligt arbete och särskilt i denna fråga. Det gäller nu principen: skola insättarna i Sveriges land få den uppfattningen, att staten har en moralisk skyldighet att ikläda sig dessa förpliktelser? Jag har redan förut sagt, att jag icke är av den uppfattningen och jag kan omnämna, att när jag nyss var nere i Skåne, träffade jag en del insättare, som gjort förluster på Privatbanken, och de tackade mig för det arbete jag nedlagt för att de skulle få rättelse i detta. Jag meddelade dem då, att på grund av det arbete, vari jag deltagit i utskottet, hade jag kommit till en annan uppfattning, och, sedan jag diskuterat saken med dem ganska länge, förstodo de den uppfattning, som utskottet kommit till, men de tillade: gott, låt oss då av riksdagen få ett klart besked att inga insättare i någon som helst bank hava någon garanti för att därför att det finnes en bankspektion de hava sina pengar i säkert förvar. Den synpunkten förstodo de; och jag vill säga, att den som sätter in i någon av Sveriges banker får bygga på förtroende för vederbörande bankstyrelse, ty

bankinspektionens förefintlighet har veterligen aldrig varit till någon garanti i detta avseende utan den är till för att icke större olyckor skola ske. Den nytta, som den gör, är av den beskaffenhet, att man icke bör klandra den. Jag är övertygad om, att allt det goda som bankinspektionen uträttar icke kommer fram i dagen, men är det något som kommer på sned får man genast reda på det, och då skola alla hacka på denna inspektion.

Nu vill jag villigt erkänna, att det finnes vissa paragrafer eller vissa bestämmelser för bankinspektionens verksamhet, som äro av den beskaffenhet att de borde ändras. Nu har redan vid 1922 och 1923 års riksdagar det utlovats en kommitté, som skulle se till att förbättra bankinspektionens verksamhet, och jag vill erinra mig, att den gång en ärad ledamot av kammaren, det var herr Lindskog, interpellerade med anledning av de förluster som gjorts i Sydsvenska banken och den dåvarande finansministern Thorsson besvarade interpellationen, han utlovade att en utredning skulle igångsättas om den saken. Jag vet dock icke, om den utredningen ännu kommit till stånd, och det inverkar för övrigt icke alls på min ställning till denna fråga. Jag har endast velat peka på detta och säga, att vi hoppats på att få en ännu bättre bankinspektion än den vi hava; att det icke blivit någon utredning av ännu beror kanske på att det blivit ett ombyte på ministrar, så att det icke givits tid till att taga ställning till en sådan liten detalj.

På grund av vad jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på min motion och bifall till utskottets hemställan.

Herr Laurén: Herr talman! Den ene av motionärerna, herr Poppius, har ju redan klargjort utskottets ställning till saken, så att jag kan icke behöva säga så mycket härom. Jag vill dock med talmannens tillstånd yttra några ord.

Herr Fjellman påstår, att i bygderna den åsikten är rådande, att bankinspektionens tillvaro skulle öppet inbjuda till att sätta in pengar i vilken bank som helst. Men på samma gång säger han, att den högre räntan skulle lockat, och att folk icke begripit, att det vore någon risk. Herr Poppius har också redan framhållit, att bankinspektionens tillvaro icke kan medföra någon skyldighet för staten att ansvara för insättarnas medel i bankerna. När man tänker på vilket arbete bankinspektionen har och de få tillfällen den har att granska bankernas affärer, och när man betänker, att det icke är bankinspektionen utan bankernas styrelser, som lämna kredit, så kan man hålla med om att man icke i detta fall kan lita på bankinspektionen.

Beräffande de danska banker, som det varit fråga om att hjälpa — det var sju danska banker — så vill jag erinra om att förslaget gick ut på att staten skulle bisträcka med intill 85 % av insättarnas medel, men detta under det villkoret, att en del enskilda banker även garanterade någon del av hjälpen. Den frågan är icke avgjord ännu, men det är troligt, att den kommer att falla, så att något stöd för den här ifrågasatta hjälpen kan man icke hämta därifrån.

Herr Fjellman gjorde gällande, att det icke egentligen vore någon skillnad mellan detta fall och de fall, där det gällde Kreditkassan av 1922 och hjälpen till Lantmännens bank 1923. Jag vill då erinra om att Kreditkassan av 1922 instiftades för att hjälpa de banker, vilka, efter att hava vidtagit en del avskrivningar och dessutom fått litet friska pengar, kunde fortsätta sin verksamhet. Lantmännens bank hjälptes därför att särskilt jordbruksnäringen skulle komma i synnerligen bekymmersamma omständigheter, om banken icke fått hjälp. Dessutom hade en del kommunala och andra kassor sina pengar i denna bank, som därför behövde stöd. Där lämnade riksdagen ett stöd för att bereda möjlighet att fortsätta en verksamhet, här är det meningen att betala den förlust, som insättarna i Privatbanken hava lidit. Det är sålunda en väsentlig skillnad, i ena fallet att hjälpa en rörelse, i andra fallet att taga på sig följderna av att ett bankbolag icke följt givna föreskrifter utan skött banken illa,

*Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.
(Forts.)*

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
ör deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.
(Forts.)

Dessutom vill jag erinra om att denna förlust beror på en hel del brottsliga handlingar av Privatbankens direktör, för vilka han ådömts straff, och vilket naturligtvis icke var möjligt att på förhand beräkna.

De ömmande skäl, som herr Fjellman framhållit, äro visserligen av den art, att man kan diskutera dem. Men om man skulle gå därhän att taga hänsyn till dessa ömmande skäl, skulle man gå ifrån vad riksdagen, icke endast statsutskottet, skrev i fjol, nämligen att »ett statsingripande i förevarande fall» — det gällde då Lantmännens bank — »under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel». Skulle man nu i dag gå ifrån detta och föreslå utredning i ärendet, så sloge man ihjäl, vad riksdagen för ett år sedan sagt.

På dessa grunder och på de skäl, utskottet anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Beskow**: Herr talman! Med anledning av herr Poppius yttrande vill jag endast nämna, att utredningen om bankväsendet, vilken för övrigt omfattar mycket annat än bankinspektionens ställning, ingalunda är bortglömd. Den är tvärtom bebådad i statsverkspropositionen under posten »till kommittékostnader i finansdepartementet» och kommer att sättas igång snarast möjligt.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag måste tillstå, att då jag läst utskottets utlåtande, har jag icke kunnat underlåta att fråga mig, om bevisningen för utskottets slutsats är så pass bindande, som man velat framhålla.

Innan jag går över till att säga ett par ord om detta utlåtande, skall jag emellertid be att få erinra om den tidigare ståndpunkt, vi från vårt håll intagit i denna fråga, d. v. s. att ingen hjälp från statens sida bör lämnas åt personer, som lidit förluster på grund av spekulationer från banker eller andra institutioner. Jag måste emellertid säga, att om det med hänsyn tagen till denna principiella uppfattning skulle göras ett undantag, så förefaller det mig verkligen, som om man borde göra det i detta fall. Jag vill visst icke säga, att undantag skulle göras för alla dem, som här lidit förluster. Av den uppställning utskottet lämnat synes framgå, att deras förmögenhetsställning är högst olika. Jag antar sålunda, att de som haft pengar på deposition eller kapitalräkning utan vidare kunna rensas bort. Jag antar, att en stor del av dem, som haft pengar på giroräkning, också torde kunna rensas ut, och vad särskilt bevakade fordringar angår, framgår det av utskottets motivering, att de knappast kunna komma ifråga. Med utgångspunkt från några yttranden, som här tidigare fällts i kammaren och som kammaren tydligen ansett vara tillräckligt övertygande för att man skulle taga hänsyn till dem, förefaller det mig däremot, som om insättarna på sparkasseräkning ur billighetssynpunkt härvidlag borde komma ifråga, då det gäller att erhålla hjälp. Jag erinrar om, att då under föregående år, liksom också vid riksdagen 1922, från den då sittande regeringens finansminister föreslogs, att staten skulle ikläda sig vissa risker för att neutralisera verkningarna av den spekulation, som från vissa bankers sida bedrivits, så motiveerade man detta gentemot oss kommunister bland annat därmed, att eljest så många fattiga eller som herr Thorsson uttryckte sig, »många, många tusen män och kvinnor av alla slag, som anförtrött resultatet av ett långt livs arbete åt banken» skulle bli lidande. Det var ur socialdemokratisk synpunkt, såvitt jag fattade herr Thorsson rätt, anledningen, varför man skulle hjälpa den gången. Jag frågar nu — det är beklagligt, att icke herr Thorsson är närvarande — jag frågar herr Thorsson: är det icke anledning att ur precis samma utgångspunkt träda hjälpande in för dessa, som på sparkasseräkning i Privatbanken ha förlorat närmare 700,000 kronor? Och är det så, att herrarna vilja visa, att

talet vid 1922 och 1923 års riksdagar var annat än ett försök att komma ifrån en obehaglig kritik, då hava ni ingenting annat att göra än att i dag rösta för ersättning på denna punkt. Göra ni icke det, måste jag konstatera, att ert uppträdande den gången var det rena och klara spegelfakteriet, ett konstaterande, som jag tror, man skall förstå över hela landet.

Utskottet anför här som motivering för att man icke i detta fall skall träda emellan — jag erinrar om att jag icke kommer att framställa något yrkande om att träda emellan — till en början, att här ha förekommit brottsliga åtgärder från direktörens sida. Och det skulle vara skillnaden mellan Privatbankens fall och de tidigare fall, då riksdagen trätt emellan. Vill verkligen utskottets ärade ordförande eller herr Poppius — och jag skulle kanhända ha anledning att ställa frågan främst till herr Poppius — säga oss, att här, då det gäller Privatbanken, var det brottsligt förfarande, men då det gällde Sydsvenska kreditaktiebolagets lånetransaktioner och aktier och alla de olika emissionsföretag det hade, då var det icke brottsligt förfarande. Ärade kammarledamöter, jag har ett ord på tungan som hänsynen till talmannen hindrar mig att använda, men jag vill konkret ställa frågan: vad är det egentligen för en skillnad på direktörens i Privatbanken och direktionens för Sydsvenska kreditaktiebolaget uppträdande? Det skall bli synnerligen intressant att få ett svar härpå. Då Sydsvenska kreditbanken lämnade ut 50,000,000 kronor i lån för aktiespekulationer till sig själv, d. v. s. då samma personer, som sutto i bankdirektionen, lämnade ut dessa pengar till sig själva i egenskap av emissionsbolags direktion, då var det kantänka icke brottsligt förfarande. Jag gratulerar herrarna till den moral, som tycks ligga till grund för en sådan uppfattning.

I varje fall säges det vidare i utskottets utlåtande, att den hjälp, som lämnades vid tidigare tillfällen, d. v. s. till Kreditkassan och Lantmannabanken, var motiverad av »en deflationskris, som saknar motstycke i vår ekonomiska historia». Jag undrar ändå, om detta är riktigt? Jag undrar, om man, sedan vi för endast ett år sedan diskuterade Lantmannabankens moral, nu på allvar ett år efteråt vill komma och säga: »Att Lantmannabanken kom på obestånd berodde uteslutande på en deflationskris.» Härliga ord, var ha ni funnit det? Jag förstår ju, att det emellertid är synnerligen lämpligt då man befinner sig i själånöd för att motivera en underlig ståndpunkt, icke minst underlig med hänsyn till tidigare uppfattning. Var och en vet, att det icke var någon deflationskris, som gjorde, att Lantmannabanken måste få farbror Thorssons välvilliga klapp på axeln, med 15,000,000 kronor i handen. Å nej, i alla de fall, som tidigare föranlett riksdagsingripande, lika visst som ifråga om Privatbanken, tror jag, att man i sanningens intresse måste konstatera, att svårigheterna i mycket stor utsträckning berott på handlingar, vilkas karaktär jag icke behöver angiva, därför att var och en av kammarens ledamöter ändå har sin uppfattning i det avseendet fullständigt klar.

Som känt har nu bankinspektionen anmälts för J. O. därför att man från insättarna i Privatbanken ansett, att speciell försumlighet från bankinspektionens sida i detta fall varit anledning till att insättarna gjort förluster. Från bankinspektionen har man i ett svar till J. O. på denna anmälan förklarar, att detta icke är riktigt. Och nu stiger herr Poppius upp här — han har blivit fullständigt bergtagen, sedan han setat i utskottet; jag undrar då med rätt om han icke undersökt saken, innan han väckte motionen — och förklarar, att bankinspektionen har skött sig alldeles utmärkt. I likhet med vad jag tidigare sagt tror jag icke, någon bankinspektion i världen under nuvarande ekonomiska förhållanden kan lämna absolut garanti för att en bank skötes väl. Den enda vägen att åstadkomma någon garanti för detta är att undandraga penningförvaltningen de privata institutionerna på ena eller andra sättet. Det kan gå på många sätt. Men detta är *en* sak, och en annan sak är, att bankinspektionen kan skötas mer eller

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.
(Forts.)

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.

(Forts.)

mindre bra. Och här förefaller det mig, som om den skött sig mindre bra. Jag har papperen här i min hand. Både av själva anmälan och av de övriga akter, som äro vidfogade anmälan, framgår, att bankens egna registrerade fonder år 1918 utgjorde 2,115,000 kronor. Enligt banklagen skulle banken följaktligen haft rätt att taga emot en inlåning av 10,575,000 kronor. Men av handlingarna framgår, även att inlåningen med högst avsevärda belopp överskridit denna gräns. Nu har jag någon svag förnimmelse av att bankinspektionen i varje fall på ett tidigare stadium synnerligen rigoröst gått fram mot bankerna, då det gällde denna punkt. Och jag erinrar mig en bank, startad av arbetare här i landet, framför allt arbetare i Stockholm, som de en gång trodde skulle bli till nytta för dem. Jag erinrar mig, hurusom för åtminstone en 10 à 11 år sedan vid en av den bankens första stämmor lämnades det meddelandet, att bankinspektionen absolut hade förbjudit någon som helst inlåning, som överskred den gräns, lagen förutsatte med hänsyn till grundkapitalet. Man frågar sig: tillämpade man en sådan stränghet den gången, därför att det då gällde en bank, som skulle gagna arbetarnas intressen? Nu har det nämligen varit en släpphänthet, som gått vid sidan om gällande bestämmelser, i det man som sagt till avsevärda belopp medgivit en inlåning långt över den gräns som lagen tillåter.

Vad nu nyteckningen i banken angår, så har jag redan tidigare tillåtit mig framhålla det oriktiga i att man icke från bankinspektionens sida tillsåg, att penningarna inbetaltes. Jag använder med avsikt uttrycket, att penningarna inbetaltes, ty det framgår av handlingarna, att skilda personer och framför allt direktören i banken tecknat stora belopp, som *icke inbetalts kontant* utan genom särskilda manipulationer. Bankinspektören räknar tydligen de på *detta vis* fullgjorda inbetalningarna som kontant insatskapital, vilket naturligtvis inte är riktigt, och på grundval härav får han fram ett visst med anledning av nyteckningen inbetalt kapital, trots att nyteckningen icke blev slutförd. Detta var givetvis ett fel, ett dubbelt fel, då man ansåg sig kunna tillåta en långt högre inlåning än vad banken enligt den verkliga grundfonden skulle ha rättighet till. Och vad blev sedan resultatet? Jo, det som jag tidigare tillåtit mig framhålla, att när det kom till kritan och svårigheterna började, stod banken icke på fast grund, då det inte fanns en tillräcklig grundfond att täcka de risker och skyldigheter banken genom sin inlåning iklätt sig. Det är denna punkt, som är den centrala och som är orsaken till att insättarna förlorat så mycket. Det är här, som bankinspektionen inte skött sig vare sig enligt gällande bestämmelser eller på ett sätt, som tidigare varit fallet, då det gällt en bank, som skulle tillvarataga *arbetarnas* intressen. Jag kan inte finna annat än att det funnits anledning för utskottet att framhålla dessa synpunkter i sitt utlåtande.

Nu vill man kanhända säga, att ifrågavarande anmälan mot bankinspektionen inte föranlett någon åtgärd från justitieombudsmannens sida. Och man ger mig då samma svar, som jag fick för någon tid sedan här i kammaren, att man har mera anledning att blint tro på justitieombudsmannen än på de synpunkter, som anförts från insättarnas sida. Jag erinrar emellertid, att insättarnas synpunkter äro *styrkta av dokument* undan för undan, och att deras ombud varit med om att i banken gå igenom styrelseprotokoll o. s. v., varigenom det klart visats upp, att det *icke finns något bevis* för ett ingripande i effektiv mening från bankinspektionens sida.

Jag har velat sagt detta, herr talman, då jag befarar, att utskottets utlåtande skall ge hemul för en sådan uppfattning på detta område, som synes råda hos bankinspektionen och som säkert råder hos vissa bankkretsar, där man gärna ser, att inspektionen icke ingriper så kraftigt mot vissa manipulationer, som önskvärt vore och som *allmänheten har rätt att fordra*. För mitt vidkommande kan jag inte vara med om, att utlåtandet skall tagas till intäkt härför, och det är därför, jag velat framföra dessa synpunkter. Herrarna förstå, att

en stor fara uppstår för allmänhetens intressen, om den föreställningen breder ut sig hos bankinspektionen och dem, som densamma skall kontrollera, att man icke har att förvänta någon hjälp från riksdagens sida, när det gäller att tillgodose allmänhetens berättigade krav på kontroll gentemot bankerna från bankinspektionens sida.

*Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.*

(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att herr Poppius, helt omotiverat såsom det syntes mig, angrep mig för ett yttrande, som jag för en tid sedan fällde här i kammaren rörande de tillfälliga utskottens arbete. Vad jag då sade var, att de tillfälliga utskottens arbetsbörda icke är så över hövan stor, utan att de borde ha tillfälle att ägna de frågor, som bliva till dem remitterade, tillräcklig uppmärksamhet, och jag ansåg, att det utskott, som det då gällde, icke presterat ett sådant arbete, som man hade anledning vänta. För detta påstående står jag allt fortfarande. Det skulle ha varit intressant att omedelbart få del av herr Poppius' bemötande i det avseendet; i så fall skulle det givetvis strax blivit svar på tal. Denna sak har för övrigt inte alls med föreliggande fråga att göra. I nu ifrågavarande fall synes mig ett genomläsande av utskottsutlåtandet ge vid handen, att det inte brustit något från utskottets sida i fråga om sorgfällig undersökning av ärendet.

Jag har här intet yrkande att göra, men då jag ändå har ordet, kan jag inte underlåta att med anledning av vad den siste talaren yttrade säga ett par ord. Herr Kilbom talte upprepade gånger om Jordbrukarbankens svårigheter. Såvitt jag har mig bekant, har inte Jordbrukarbanken råkat i några svårigheter. Man bör nämligen inte förväxla Jordbrukarbanken med den bank, som varit dess företrädare, nämligen Aktiebolaget svenska lantmännens bank, en förväxling, som tyvärr alltför ofta kommer till synes. Det vore önskvärt, om man lärde sig skilja mellan sistnämnda bankinstitut, vilket nu är borta, och den bank, som kommit i dess ställe och, om den får leva i lugn och ro och slippa en del rätt omotiverade utfall, nog går en ljus framtid till mötes. Ty det finns allt skäl att antaga, att den nya banken kommer att skötas så, att varken statskassan eller några enskilda komma att göra förluster på densamma.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Herr Poppius: Herr talman! Herr Kilbom riktade en fråga till mig, som jag skall försöka att besvara. Han talade om att anledningen till Privatbankens iråkade svårigheter varit vissa brottsliga handlingar från dess direktörs sida, och i det han erinrade, att i utskottets hemställan förekomme en jämförelse med andra bankkrascher, frågade han, huruvida det icke även där förekommit brottsliga handlingar och om inte riksdagen nu borde intaga samma ställning som tidigare i liknande fall varit förhållandet. Ja, jag yttrade mig inte alls om dessa brottsliga handlingar, då jag ansåg, att desamma icke ha någon avgörande betydelse för frågans avgörande. Dessutom finner jag mig icke vara kompetent att döma därvidlag, utan menar att den saken bör överlämnas åt landets domstolar. Det kan för övrigt hända, att min och herr Kilboms uppfattning är något olika rörande vad som förstås med en brottslig handling: man kan ju tänka sig t. ex., att det kommer in i landet en massa riktiga bolsjeviker, som varken herr Kilbom eller polisen kan få bukt med, och om dessa då ställa till oreda är det möjligt, att herr Kilboms och mina meningar om brottslighet bli en smula delade.

Herr Kilbom yttrade att Privatbanken lånat in pengar i större utsträckning än den enligt lagen hade rätt att göra. Jag vill emellertid erinra om,

Ang.
ersättning till
insättare i
Privatbanken
för deras ge-
nom bankens
konkurs lidna
förluster.
(Forts.)

att det finns ett stadgande i de för banksinspektionen gällande bestämmelserna, som ger densamma möjlighet att bevilja en bank sex månaders respittid i vissa fall, och det är klart, att även den saken har betydelse i detta sammanhang. För övrigt har både riksdagen och den föregående finansministern, herr Thorsson, begärt en utredning härvidlag.

Nu har herr Kilbom begränsat sitt yrkande till att avse skydd endast för insättarna på sparkasseräkning i ifrågavarande bank. Jag vill, med stöd av den inblick jag fått i dessa förhållanden, säga, att en sådan utredning, vad resultat den än kommer att ge, skall visa sig medföra en mycket stor orättvisa på många håll. Jag tror, att det skulle väcka mycken ond blod, om man på detta sätt skulle begränsa sig till endast en viss klass av insättare i banken.

Till sist vill jag, herr talman, gentemot herr Norman säga, att jag ber om ursäkt att jag kom att beröra punkten om de tillfälliga utskotten i detta sammanhang. Jag ansåg verkligen, att denna sak såtillvida hörde till föreliggande fråga, som jag just med hänsyn till det betänkande, som vi här ha att göra med, vill försvara den uppfattningen, att de tillfälliga utskotten utföra ett ordentligt arbete. Jag fick det intrycket, att herr Norman tog alla tillfälliga utskotten i en klump. Nu har jag hört, att han endast tänkte på det utskott, som vid ifrågavarande tidigare tillfälle avgivit ett utlåtande. Jag är emellertid därvidlag av motsatt uppfattning, jag anser, att utskottet även i det fallet hade gjort ett utmärkt arbete.

Herr Laurén: Herr talman! Herr Kilbom yttrade, att i den anmälan, som gjorts mot bankspektören, konstaterats, att Privatbanken inlånat mera pengar än den hade rätt att göra, och åberopats vissa siffror, som visa detta förhållande. Då herr Kilbom inte nämnde dessa siffror, vill jag upplysa, att enligt de uppgifter, som lämnats i detta avseende, banken i oktober 1918 hade en inlåning, som överskred inlåningsrätten med 3,188,000 kronor, under det att i november samma år det överstigande beloppet — tack vare ingripande från bankspektören — sänkts till 2,017,000 kronor, genom inbetalning å aktiekapitalet. Jag vill vidare påpeka, att den brottsliga handling, som jag i mitt förra anförande antydde, bestod däri, att samtidigt som Privatbankens direktör upptog lån hos andra banker och företag för att skaffa pengar till inbetalning för sina tecknade aktier, samt uppvisade för Privatbankens styrelse ett kvitto på att medlen voro insatta å giroräkning hos långivarna, så begagnade han sig av den möjlighet han hade att låta spärra konton å inte mindre än två miljoner kronor, vilket belopp sålunda, när banken kom på obestånd, i böckerna oriktigt redovisats som inbetalt. Dessutom tog han hand om värdepapper ur bankens portfölj och belånade dem för egen räkning. Det är klart, att sådana brottsliga handlingar i högsta grad skulle bidra till bankens fall. Jag vill visst inte taga bankspektören i försvar, men jag har velat klarlägga saken, så att kammaren förstår, att man inte kan skylla alltför mycket på banksinspektionen. Mig synes det som om bankens styrelse i första rummet borde sett upp med direktören. Herr Kilbom säger för resten själv, att ingen banksinspektion i världen kan lämna garanti för att insättarna få tillbaka sina medel, och det är just till ungefär samma slutsats, som utskottet kommit. Då inga andra vägande skäl anförts till stöd för reservationen, ber jag att få fortfarande yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 107 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 133, hade herr *Engberg* föreslagit, att riksdagen måtte antaga följande förslag till förändrad lydelse av § 107 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen att vila till vidare grundlagsenlig behandling:

*Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 reg-
eringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.*

Regeringsformen.

§ 107.

Skulle — — — anmärkning blivit gjord.

Frågor — — — blivit hört.

Utskottet äge ock på grund av den verkställda granskningen anmäla, vad utskottet i övrigt med avseende å rikets styrelse funnit påkalla framställning till Konungen; och ankomme det på riksdagen, att sådan av utskottet föreslagen framställning besluta.

Under riksdagens överläggningar i de ämnen, som i denna § omförmälas, skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon riksdagens prövning underställas.

Allt vad riksdagen — — — ämbetsbefattning tillkommer.

Riksdagsordningen.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet — — — grundlagsfrågor.

2. Utskottet skall — — — behandling.

3. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll; dock gälla vad i 105 § regeringsformen finnes om vissa protokoll särskilt föreskrivet. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning av protokollen, hos riksdagen anmäla de anmärkningar eller de förslag till framställningar, vartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtagna den med anledning av gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när av riksdagsman eller av annat utskott än konstitutionsutskottet fråga blivit väckt, att statsrådet eller någon av dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, däröver, före frågans avgörande av riksdagen, avgiva yttrande, därom är i regeringsformen stadgat.

4. Utskottet — — — proposition.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Engberg*, *Borg* och *Karlsson* i Vadstena.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Jag förmodar, att herrarna läst konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av min motion, men jag är inte lika säker på, att herrarna i allmänhet läst själva motionen och tagit del av de motiv, som ligga bakom densamma. Jag skall därför, herr talman, med några ord utveckla den ståndpunkt jag företräder i denna fråga.

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Ferts.)

Paragraferna 106 och 107 i regeringsformen ha mycket träffande blivit be-
tecknade som gamla muskedunder, som ingen människa egentligen på allvar
vågar använda. Paragraf 106 exempelvis, som ger konstitutionsutskottet rätt
att anställa ett åtal mot statsrådets ledamöter, har man vid fem olika tillfällen
försökt begagna, men försöket har varje gång lyktat i ett fiasko; § 106 tänker
numera heller ingen människa på att taga i anspråk: den står som ett gammalt
ärevärdigt museiföremål. I stället har allt vad som förr hörde under denna
paragraf och vad som också formellt alltjämt måste anses höra hit, flyttats in
under § 107, under vilken man därför uppsamlar alla sorters anmärkningar,
vare sig de gälla grundlagsbrott, överträdelse av annan lag, felaktig praxis
o. s. v.

Jag vill för min del säga, att denna utveckling till ett försvagande av ifråga-
varande paragrafer är naturlig, och att varje försök att återuppliva paragra-
ferna i deras ursprungliga tyngd och mening tvivelsutan är på förhand dömt
att misslyckas. Detta därför, att det levande livet brutit sig helt andra vägar,
även när det gäller den konstitutionella kontroll, som konstitutionsutskottet skall
utöva över regeringen. Det är numera icke så, som på den tid grundlagarna
kommo till. Riksdagen sammanträder icke endast vart femte år, och det råder
icke längre en sådan brist på andra medel att få fram en kritik, som då var
fallet. Nu ha vi de årliga riksdagarna, vi ha vidare möjligheten till budget-
vägran, vi ha remissdebatten, interpellationsinstitutet och vi ha sist men icke
minst den möjlighet, som en upplyst tidningspress har att utöva kritik över rege-
ringarnas göranden och låtanden. Allt detta har gjort, att såväl riksdagen som
allmänheten numera med ett smäleende se på §§ 106 och 107 och tycka dessa
paragrafer mest likna några gamla förrostade, hiskliga vapen, som man icke
längre vill taga i anspråk på allvar.

Likväl är det ett faktum att § 107 årligen användes av konstitutionsutskottet.
Enligt denna paragraf anmälas och anmärkas inför riksdagen rådgivareåtgärder —
regeringshandlingar och regeringsunderlåtanden — och riksdagen har i
sin hand att med anledning av dessa framställningar vidtaga vissa i grundlagen
angivna åtgärder, om den så vill. Nu har under gällande författnings hela
tillvaro inga dylika riksdagsåtgärder blivit vidtagna, utan anmärkningarna ha
utan vidare *antingen*, som det här i kammaren sker, lagts med ett gillande eller
ogillande till handlingarna eller endast lagts till handlingarna, *eller*, som det
sker i medkammaren, rätt och slätt lagts till handlingarna. I varje fall är situa-
tionen nu sådan, att vilken minsta anmärkning, som konstitutionsutskottet än
anser sig böra framställa, måste utskottet tillgripa § 107 och uppgiva ett visst
statsråd, i det man uttryckligen utpekar honom såsom den skyldige. Vi hade
här i kammaren vid fjolårets riksdag ett fall, som påtalades från olika håll, och
enligt min uppfattning med all rätt, nämligen ur den synpunkten, att man där
skulle behöva tillgripa § 107 för att ge uttryck åt sina betänkligheter gentemot
en förvaltningspraxis. Det gällde nämligen en viss praxis inom ett departe-
ment, vilken praktiserats icke bara av det statsråd, som närmast drabbades av
ifrågavarande anmärkning, utan även av en rad av hans föregångare. Det
säger sig självt, att under sådana förhållanden förloras varje sammanhang mel-
lan en anmärknings innebörd och den ansvarsåtgärd, som finnes stadgad i para-
grafen. Jag tager som exempel fallet från i fjol. Dåvarande statsrådet och
chefen för försvarsdepartementet hade i likhet med sina föregångare följt en
viss praxis vid vissa utnämningsfrågor. Denna praxis visade sig vid gransk-
ningen vara sådan, att utskottet ansåg sig böra påtala densamma. Men ingen
enda uti konstitutionsutskottet och väl ingen uti riksdagens kamrar ansåg att
denna förvaltningsdetalj var sådan, att det fanns någon rimlig proportion mel-
lan densamma å ena sidan, och, å andra sidan, innebörden i § 107 med dess an-
svarsåtgärd om en framställning till Konungen, att han måtte från ämbetet

skilja den eller dem som gjort sig skyldiga till vissa för landet skadliga förfaranden.

Det är därför, enligt mitt sätt att se, naturligt, att under tidernas lopp uppstått ett behov av en *mildare* anmärkningsform, ett behov att från riksdagens sida kunna göra en *annan* framställning än den nämnda, denna snäva, som vi nu ha utstakat i § 107, nämligen framställning om entledigande. Det visade sig också på ett tidigare stadium, att här bröt praxis sig en bred väg vid sidan av § 107. Man började beträda den vägen under en rad av riksdagar, som jag redogjort för i min motion. Det var riksdagarna 1815, 1817—18, 1823, 1828—30, 1844, 1850—51 och 1880. Man började under dessa riksdagar att göra omförmälanden, där man icke gjorde anmärkning enligt 107 §; d. v. s. man bragte rätt och slätt till riksdagens kännedom vissa under granskningen av statsrådsprotokollen observerade förhållanden. Det visade sig emellertid, att denna väg på sidan av grundlagens ansvarighetsparagrafer ville riksdagen icke vara med om. Därför hände sig också år 1880, att första kammaren uttryckligen ogillade det förfaringsätt, som konstitutionsutskottet hade använt, och sedan har man hållit sig till paragrafen igen och gjort framställningar enligt den samma.

Det är nu uppenbart, att för den rad av detaljanmärkingar, som konstitutionsutskottet brukar göra årligen, så finns det behov utav en framställningsform ifrån riksdagens sida till regeringen, en form, varigenom riksdagen kan be att få en felaktig praxis rättad och därigenom förhindra, att en dylik upprepas. Men denna form bör på samma gång vara sådan, att den icke hudflänger och utpekar ett enskilt statsråd och ställer honom inför landet såsom ansvarig enligt en paragraf, som har den tyngd, som 107 § enligt sin ordalydelse faktiskt har. Detta har gjort, att jag för min del funnit det önskvärt att under riksdagens prövning bringa spörsmålet om en mildare anmärkningsform, om en sådan ändring av 107 §, att riksdagen även kan göra andra framställningar än dem, som skulle innebära, att man kräver ett statsråds skiljande ifrån hans ämbete. I den tankegången befinner jag mig i sällskap med gamla konservativa idéer här i riksdagen. Det var 1898 års konstitutionsutskott, vilket utformade det förslag till ändring, som jag här upptagit. Det förslaget dikterades av dåvarande professorn Oskar Alin i första kammaren, en konservativ statsrättslärd, om vilken man ju icke gärna kan misstänka, att han önskade sådana ändringar i grundlagen, som skulle innebära alltför stora nymodigheter. Hans ståndpunkt försvarades här i andra kammaren av hans konservative vapenbroder, likaledes professor, Simon Johannes Boëthius. Jag tror, att man vid omnämmandet av dessa namn kan avvärja från början hela den sortens kritik, som jag såg i en tidning gentemot min motion, en kritik, som går ut på att med de här vägarna skulle skapas alldeles överskådliga äventyrligheter. Konstitutionsutskottet har emellertid tydligen fallit offer för denna räddhåga. Det tar nämligen i sitt utlåtande upp väsentligen såsom hinder mot min motion, vad som framfördes i förstakammardebatten 1898. Utskottet gör sålunda gällande, att med den form, jag tillät mig föreslå, utskottet skulle få en fullständigt obegränsad initiativrätt, det skulle kunna göra framställningar såsom det här heter i snart sagt vilken fråga som helst. Jag har forskat efter, var utskottet fått dessa tankegångar ifrån, och det visar sig då, att de närmast funnos, såsom utskottet också antyder, i några anföranden i första kammaren 1898; men de gå i verkligheten tillbaka till den gamle ärevärdige Svedelius i hans bok »Om statsrådets ansvarighet». I detta arbete från år 1856 återfinnas så gott som ordaerant sådana formuleringar, som kommo fram i förstakammardebatten 1898 och som nu godtagits av konstitutionsutskottet.

Jag måste för min del säga, att det finnes icke sakligt fog för denna invändning från utskottets sida och detta därför, att här kan det ju *icke* bli fråga

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Ports.)

om någon vidare utvidgning av utskottets motionsrätt. Ty det är först och främst klart, att dessa framställningar, där man bara ber hos regeringen att få en felaktig praxis rättad, kunna göras *endast och uteslutande på grund av granskningen av statsrådsprotokollen*. Detta är det ena. Det andra är, att föremålet för granskningen i utskottet är *rådgivarehandlingar* och *rådslag*, och det måste därför sägas, att varje försök att gå utanför dessa skulle betyda, att man helt och hållet förfore i strid mot grundlagens mening. Därmed är också utsagt, att allt det andra, som finnes i 107 §, reglerar alljämt den omfattning, i vilken utskottet kan på grund av protokollsgranskningen göra sina erinringar. Det synes mig därför ådagalagt, att konstitutionsutskottets enda argument mot det förfarings sätt, som jag här påpekat, hänger bokstavligen i luften. Detta argument börjar med ett löst obevisat påstående från förstakammardebatten 1898, i vilken man fallit tillbaka på en tes, likaledes mycket lös och obevisad, hos Svedelius i hans nämnda avhandling. Enligt mitt sätt att se, skola vi ej invagga oss i den föreställningen, att den granskning, som konstitutionsutskottet har för sig, har någon som helst politisk betydelse längre. Det var fåfängt, som Hans Järta mot slutet av sitt liv opponerade mot den väg, som redan då började brytas, i det man lämnade det allmänna systemanmärkandet och började gå över till detaljanmärkandet. Men den vägen till detaljanmärkning har varit oemotståndlig, och den dag i dag är faller det väl ingen i Sveriges rike in att vilja kräva, att konstitutionsutskottet skall sitta som ett slags *politisk* domare över regeringarna och därmed fälla en anmärkning över hela systemet.

Saken ligger öppen och klar, och det är att fortsätta på detaljanmärkningens väg; men därmed synes mig också, att man bara gör rättvisa åt livets eget behov, därest man skapar en form för framställning ifrån riksdagens sida, en form, som innebär, att vi kunna i dessa *bagatellsaker* göra en omförmålan för riksdagen och föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t att få en viss felaktig praxis rättad utan att plocka fram dessa hiskliga muskedunder, som hela världen snart skrattar åt.

Vad min egen erfarenhet ifrån konstitutionsutskottet beträffar, är den den, att frånvaron av denna mildare anmärkningsform gör, att varje gång ett dechargeärende föreligger i utskottet, så diskuterar man ju på allvar: men är det rim och reson i att säga, att det och det statsrådet brustit i oväld, nit och skicklighet, d. v. s. att åberopa 107 § för en liten detaljsak? Ja, så har debatten alljämt och med rätta förts, så länge det icke finnes en mildare form att ge uttryck för vad riksdagen rimligtvis önskar. Jag har därför den uppfattningen, att den väg, som anvisats i min motion och som ingenting annat är än den väg, som 1898 års konstitutionsutskott anvisade, är både den riktiga och den framkomliga.

Men jag vill vidare fästa uppmärksamheten därpå, att utskottet mot slutet av sitt utlåtande kommer med tvenne påståenden, som icke riktigt hålla streck. Det hänvisar till, att man har interpellationsinstitutet, å ena sidan, och, å andra sidan, motionsrätten för att bringa en sak till riksdagens kännedom. Vad interpellationsinstitutet beträffar, så veta herrarna lika väl som jag, att det hänger ganska löst ihop med hela vår författning. Det finnes först och främst möjlighet för kamrarna att strypa varje framställd interpellation genom att *vågra dess framställande*. Det är det ena. Det andra är, att statsråden *icke ha någon skyldighet att svara på interpellationer* — den nuvarande regeringen utgör i det fallet intet som helst undantag från regeln i övrigt. Under sådana förhållanden är man, därest man vill tillgripa interpellationsvägen, ganska illa ställd, och det beror alldeles på, huruvida och i vad mån en sittande regering anser sig böra tillmötesgå en önskan att lämna redogörelse för det ena eller andra. Beträffande den andra vägen utskottet pekar på, den enskilda motionsvägen, har

utskottet, såvitt jag förstår, icke alls tänkt sig in i eller icke alls klargjort, hur det egentligen skall tillgå att använda den. Om jag vill väcka en motion angående en sak, som här annars förekommer i konstitutionsutskottets dechargebetänkande, så är ju en förutsättning, att jag har kännedom om saken, att jag har allt material till hands — ja, det kan jag få endast genom granskningen i utskottet. Men för det första är det uppenbart, att denna motionsrätt i så fall begränsas till de herrar, som råka vara medlemmar i konstitutionsutskottet. Och för det andra är det lika uppenbart, att det material, som jag där kan få använda, bör vara sådant, som förekommit under utskottets granskning, och det blir, så vitt jag förstår, då ingen annan råd än att åberopa ett föregående års utskotts granskningsresultat och taga det till utgångspunkt för den motionsledes gjorda framställningen.

Det är just de skavankerna i utskottets hemställan, som göra, att jag finner den vila på så pass lösan sand, att jag icke med bästa vilja i världen kan avstå från att rikta denna kritik mot ett betänkande, som, det vill jag gärna erkänna, i övrigt andas den största förståelse och välvilja för de synpunkter, som jag velat föra till torgs.

Det är också en annan sak med det nuvarande förfarandet: ett statsråd, som får en anmärkning på halsen från konstitutionsutskottet, kan endast då försvara sig, om han befinner sig som ledamot av någondera kammaren; men antag det fall, då vi *reservationsvis* framföra våra anmärkningar! — Vad hjälper det då att han har säte och stämma i riksdagen? Jag vill för min del säga, att frågan, huruvida man överhuvud taget har rätt att reservationsvis framställa anmärkningar, är väl allttjämt en öppen fråga. Men där har praxis redan gått sin egen väg, och anmärkningarna bringas nu till riksdagens kännedom genom reservationer. Det finnes situationer i utskottet, där det står 10 mot 9 eller kanske rättare sagt 9 mot 10, då det gäller en reservation. Det kan vara en mycket allvarlig sak, det kan gälla en mycket grav beskyllning mot ett statsråd, som han har allt möjligt behov i världen att fria sig ifrån, därför att den går ut i pressen, går ut till allmänheten och skapar en mening om hans person. Men under förutsättning, att den reservationsvis framförda anmärkningen icke från annat håll tas upp i debatten i kamrarna, står han där prickad genom en stark reservation i konstitutionsutskottet, utan möjlighet att inför kamrarna kunna försvara sig.

Jag menar nu, att i dylika fall skulle väl den mildare anmärkningsväg, på vilken jag pekar, hjälpa ur svårigheterna på ett helt annat sätt. Nu är det visserligen också så, att den här 107 § i fråga om skräckinjagande verkan har alla möjliga gestaltningar. Den är som Protevs i den grekiska sagan: ibland är den som en rytande panter, ibland som en skön jungfru, och ibland som alla andra möjliga djur, till vilka han kunde förvandla sig, men mest synes den likna en gårdvar, som morrar, så fort den märker det finns någonting, som icke är riktigt, men aldrig kan bitas. Han har också, mina herrar, aldrig bitits under hela sin tillvaro och kommer sannolikt heller aldrig att bitas i kommande tider. — Men skapa en form, som här ger verkligt sammanhang, ett sammanhang mellan riksdagens normala behov å ena sidan att få rättelse i en felaktig praxis genom framställning till Kungl. Maj:t och å andra sidan anmärkningens gestaltning! Då kunna herrarna vara förvissade om, att det blir någon mening med detta detaljanmärkande, som nu äger rum. Jag väntar mig nu den invändning, som säger: det är ju dock så, att en anmärkning framförd från konstitutionsutskottet får sin moraliska betydelse bara därför att den är framställd och därigenom kan åstadkomma rättelse. Ja, tro det den som vill! Det beror på, vilken Kungl. Maj:t, som sitter, eller rättare sagt, det beror på hudens tjocklek hos den Kungl. Maj:t, som sitter; det är det ena. Det andra är, att det visserligen här kan bli en opinionsyttring ifrån utskottet

*Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

— men vad är då meningen med densamma? Den kommer hit till kammaren, den bordlägges, men den enda framställning, som kammaren har rätt att besluta, är att kräva ett statsråds eller flera statsråds entledigande. Är det verkligen ett system, som nu kan anses riktigt? Det *var* riktigt, det var sunt och naturligt med dessa bestämmelser under den tid, då man hade riksdagar bara vart femte år, då tidningspressen ännu låg i sin linda, då möjlighet till en snabb budgetsvägran gentemot regeringen ej fanns o. s. v. Men *nu*, när det konstitutionella ansvaret utkräves på helt *andra* vägar än genom konstitutionsutskottet, så synes det mig oriktigt att längre släpa på dessa vidunderliga paragrafer i deras oförändrade skick. Det vore därför på tiden att, genom att öppna en liten men förnuftig väg, komma till tals utan att behöva utpeka ett visst statsråd. Det kommer kanske också i årets dechargebetänkande, liksom i alla föregående års deschargebetänkanden, att finnas sådana anmärkningar, till vilka båda kamrarna enstämmigt kunna säga: ja, men herregud, att åberopa 107 § för dylikt trams! Det är rätt, när man säger så; men konstitutionsutskottet är ställt i det predikamentet, att det kan icke gå förbi § 107, det *måste* anmäla enligt densamma, det *måste* utpeka inför kamrarna ett visst statsråd och sedan få kamrarna besluta; men man beslutar naturligtvis aldrig att göra den framställning, som är den enda möjliga, ty den vill icke heller utskottet, nämligen kräva ett statsråds skiljande från hans ämbete. Men vad återstår då för form för riksdagens tillkännagivande av sin mening?

Jag är säker på, att om konstitutionsutskottet efter sitt sista misslyckande år 1854 ännu en gång skulle släpa fram med den mörsaren, som vi ha i 106 §, skulle svenska folket få sig ett gott skratt. Vi ha som sagt nu helt andra vägar att gå, och det är detta, som gör, att jag finner det endast vara att låta formen bekräfta det nya innehållet, om man nu företager en retuschering av 107 §. Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall icke följa den föregående ärade talaren i hans långa utläggningar rörande detta spörsmål. Jag skall försöka inskränka mig till kärnpunkterna i den ärade motionärens förslag.

Mot motionärens syfte är enligt min mening ingenting att erinra. Syftet är ju att söka åstadkomma en mildare form för anmärkning än som nu förefinnes enligt § 107 i regeringsformen; och anmärkningarna skulle då enligt motionärens uppfattning gälla att vinna rättelse uti en felaktig praxis. Ja, mot detta kan, som sagt, knappast vara något att erinra. Men då motionären söker att utforma sina önskemål i grundlagstext, det är då, som utskottet för sin del icke kan följa honom, oaktat han återupptagit samma förslag, som 1898 års konstitutionsutskott framlade, men som blev avslaget av riksdagen.

Det nuvarande stadgandet återfinnes i 107 § i regeringsformen. Skulle konstitutionsutskottet vid sin granskning av statsrådsprotokollen finna, såsom det heter, »att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flere av dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat», så äger utskottet tillkännagiva detta för riksdagen, och detta tillkännagivande sker regelbundet i den formen, att utskottet i det s. k. dechargebetänkandet gör en anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Nu vill motionären göra ett tillägg utöver dessa stadganden, och han har formulerat detta tillägg på följande sätt: »Utskottet äge ock på grund av den verkställda granskningen anmäla vad utskottet i övrigt med avseende å rikets styrelse funnit påkalla framställning till Konungen; och ankomme det på riksdagen, att sådan av utskottet föreslagen framställning besluta.» Denna formulering är enligt utskottets mening sådan, att den går betydligt längre än

vad motionären själv syftar till; ty det är uppenbart, att enligt denna formulering kan utskottet taga upp och göra anmälan och framställning till riksdagen i snart sagt vilken fråga som helst, även sådana frågor, som rätteligen borde förberedas och behandlas av andra utskott. Motionären synes emellertid icke vilja godkänna detta resonemang. Men jag hemställer till kammarens ärade ledamöter att närmare taga del av den formulering, som motionären föreslagit, och kammaren skall då finna, att man kan mycket väl tolka dessa bestämmelser så, som jag här gjort och som även utskottet gjort. Det torde väl icke vara lämpligt att införa ett grundlagsstadgande, som skulle få till resultat att utskottet, på grund av den verkställda granskningen icke bara skulle ha rätt att göra anmälan till riksdagen i vilken fråga som helst, som utskottet »funnit påkalla framställning till Konungen», utan måhända också skulle känna det som en viss skyldighet att göra en sådan framställning.

Nu är det enligt utskottets mening ingalunda av behovet påkallat att utvidga 107 § på sätt motionären har föreslagit endast i det syftet att kunna komma till rätta med en felaktig praxis. Det är ju riktigt som motionären anmärkt, att 107 § har kunnat användas på olika sätt vid olika tider. Men under senare tid och ända sedan 1880 har den praxis tillämpats, att utskottet ansett sig kunna och böra göra anmärkning också då utskottet med anledning av granskningen av statsrådsprotokollen har funnit, att en praxis har tillämpats, som icke varit så god och som man ansåg borde ändras. Och då har utskottet tillgripit 107 §, det har hänt flera gånger att så har skett. I utskottets motivering för en sådan anmälan anges arten av densamma, och även i anmärkningens formulering plägar utskottet ge uttryck för den mildare eller strängare uppfattning, som lägges in uti densamma. Det händer icke så sällan, att utskottet använder formen »synnerligen anmärkningsvärd», »i hög grad anmärkningsvärd» o. s. v., därmed angivande den anmärknings art och beskaffenhet, som utskottet anser böra anmälas till kamrarna. Den enda olägenhet, som otvivelaktigt — det kan icke förnekas — är förenad med denna praxis, det är den, att en dylik anmärkning måste enligt 107 § regeringsformen riktas mot ett visst eller vissa statsråd. Det är understundom ingalunda tilltalande, att så måste ske. Men då man tager hänsyn till den formulering, som en sådan anmälan får, så tror jag icke, att något statsråd behöver känna sin ära kränkt genom att en sådan anmälan göres till riksdagen. Och om det förhåller sig så, vilket jag tror är fallet, så kan man knappast behöva företaga en grundlagsändring för att nå det syfte, som motionären velat vinna med sin motion.

Jag har redan berört den omständigheten, att motionären kommer längre med sin formulering, än vad han själv har åsyftat. Och vad det beträffar att man, för den händelse man icke skulle finna det möjligt att enligt 107 § regeringsformen göra en anmälan mot en felaktig praxis eller att anknyta en sådan anmälan mot ett visst statsråd, så har utskottet, i slutet av sin motivering, framhållit möjligheten av att genom en interpellation bringa saken på tal i kamrarna. Mot detta har den ärade talaren anmärkt, att en interpellation kan vägras av kammaren. Ja, det är riktigt, men det är ytterst sällan någonting sådant sker. Vidare har den ärade talaren anmärkt, att regeringen, om en interpellation medgives utav kammaren, kan låta bli att svara. Ja, det är också riktigt, men hur ofta är det, som det händer att en regering, då kammaren har medgivit en interpellation, vägrar att lämna svar på en sådan; det har hänt någon gång, men det torde i alla fall bli ytterst sällan sådant kan komma att inträffa. Nu har emellertid utskottet icke lagt huvudvikten i det här avseendet vid interpellationsmöjligheten, utan utskottet har pekat på en annan utväg, nämligen motionsvägen. Då man anser, att det icke går an att göra en anmälan enligt 107 §,

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 regeringsformen
och § 38 riksdagsordningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

så är det givet att motionsvägen kan användas, och frågan är då av den beskaffenhet, att det skall förberedas och behandlas av ett annat utskott än konstitutionsutskottet. Motionären framhöll, att initiativet i dessa avseenden skulle då bli inskränkt endast till konstitutionsutskottets ledamöter. Ja, även om så skulle vara fallet, vilket jag knappast tror, så torde det vara tillräckligt för att påpeka ett förhållande, som man önskar rättelse i och som man fått kännedom om genom granskningen av statsrådsprotokollen, men som man icke enligt nuvarande stadgande kan föra fram till riksdagen i dechargebetänkandet.

Slutligen har motionären också ansett, att de erinringar och anmärkningar, som kunna göras av konstitutionsutskottet enligt gängse praxis och i anslutning till 107 § regeringsformen, icke äro av så stor betydelse, därför att det aldrig förekommer att riksdagen begagnar sin rätt att begära entledigande av något statsråd, mot vilken anmärkning blivit riktad. Nej, det har åtminstone icke förekommit under min riksdagstid, och jag tror icke att det förekommit tidigare heller. Men, herr Engberg, det ligger väl ändå en ganska stor betydelse i en anmärkning, som göres från konstitutionsutskottet, om den nämligen får anslutning i någondera kammaren. Vi ha åtminstone i andra kammaren en praxis, som tillämpas nästan varje riksdag vid behandlingen av dechargebetänkandet, den praxis nämligen att, för den händelse man finner att en anmärkning är av svårare art, man då yrkar att kammaren med gillande måtte lägga anmärkningen till handlingarna; finner man däremot att anmärkningen är av mindre betydelse, så händer det också att det yrkas, att kammaren med ogillande måtte lägga anmärkningen till handlingarna. Om det förstnämnda yrkandet bifalles av kammaren, torde den anmärkta åtgärden icke återupprepas. Och även om en anmärkning endast lägges till handlingarna, utan att den mötes med ogillande från något håll, så torde det väl ändå vara så, att vederbörande regeringar taga hänsyn till anmärkningens syfte i fortsättningen.

Ja, herr talman, jag skall icke, såsom jag nämnde i början, ge mig in på någon ytterligare utläggning i detta ärende. Jag tror att kammaren skall finna, att konstitutionsutskottet har rätt, då det säger, att något verkligt behov av att göra det av motionären föreslagna tillägget icke föreligger.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björkman: Herr talman! Jag vill börja med vad utskottets ärade ordförande slutade med, nämligen att det icke kan anses föreligga något behov av den grundlagsändring, som här blivit ifrågasatt. Väl har motionären här kunnat påvisa, att det redan 1898 fanns en stark mening, som stod bakom ett konstitutionsutskott, vilket ville ha denna ändring. Och han har påvisat, huru- som en del av dåtidens konservativa ledare gärna ville vara med om denna ändring. Emellertid ser jag förhållandena 1898 helt annorlunda än 1924. Det har hänt mycket sedan år 1898. Parlamentarismen har utvecklats, och dessutom har den förskjutning, om vilken motionären också talat i avseende å betydelsen av en anmälan enligt 107 § regeringsformen och som gör, att oftast tolkningen ej behöver vara så hård som paragrafen egentligen utsäger, blivit ändå mera fast. Parlamentarismen, de årliga riksdagarna med sina remissdebatter, motions- och interpellationsrätten, den vakna pressen etc., allt detta har gjort, att vi nu ha kommit så långt, att vi väl tåla vid att en smidigare anpassning sker till den praxis, som man nu kommit till.

Motionären talade bland annat om att, när ett konstitutionsutskottets dechargeutlåtande läge före, så finnes även där vissa defekter, och att exempelvis statsråden stode skäligen försvarslösa gentemot reservationer, som icke kommit under debatt i en kammare. Den försvarslösheten är väl ändå icke så farlig,

när i alla händelser reservanternas mening underkänts av utskottsmajoriteten, och då torde väl ett statsråd, därest icke diskussion ägt rum i den frågan i någongdera kammaren, lätt finna sig i att bakom sig ha majoriteten i utskottet.

För att emellertid gå direkt in på motionen, så synes det mig att, om vi nu skulle gå in på motionärens åsikter, skulle det leda till konsekvenser, som icke vore så lämpliga. Ty det är för visso så, att det icke finnes någon punkt i rikets styrelse, som inte skulle kunna komma under behandling vid läsning av statsrådsprotokollen. Och således skulle det bli för konstitutionsutskottet och även för dess enskilda ledamöter möjligt att kasta sig över varje särskild fråga och försöka få fram en framställning i ärendet. Det skulle lätt uppstå konflikter med övriga utskott, som hade samma eller liknande ärenden under behandling. Och när herr Engberg här talar om en gårdvar, som vaktade det hela, så tror jag att med ett bifall till hans motion det skulle bli för många gårdvarar med åtföljande, kanske onödigt buller. Men kanske också det ibland skulle kunna inträffa, att viktigare frågor bleve förbisedda, när ansvaret delades på för många håll.

Jag tror därför, att vi med lugn kunna se att vi nu ytterligare fått ett uttalande från konstitutionsutskottet, att, när konstitutionsutskottet med åberopande av 107 § regeringsformen gör anmärkning mot en viss praxis, det icke, för att använda konstitutionsutskottets ord, sker för att komma fram med ett nedsettande omdöme om ett statsråd, utan att statsrådet kan taga det ganska lugnt och däri se endast ett påpekande av något som enligt konstitutionsutskottets och riksdagens mening innebär en felaktig tolkning av vissa förvaltningsprinciper. I alla händelser torde det vara så, därest riksdagen är med på konstitutionsutskottets mening, att den praxis, som herr Engberg vill påtala såsom olämplig och i vilken han vill ha en ändring, har nu vunnit i styrka. Och med åberopande av detta konstitutionsutskottets utlåtande lär man i framtiden mycket lätt kunna komma med anmärkningar i avseende å en felaktig, långvarig och under flera statsråds regim rådande praxis utan att en sådan anmärkning kan anses förenad med sådana olägenheter som herr Engberg velat påtala.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Sehlin: Herr talman, mina herrar! Jag har den största vördnad för våra grundlagar och vill icke vara med om att man i onödan petar på dem. Men jag vill å andra sidan icke att i grundlagarnas ärevärdiga paragrafer skall pressas in så mycket, att man därigenom spränger sambandet mellan form och innehåll, mellan lag och praxis. Och det är på den grund som jag röstat för den motion, som förelegat inom utskottet, och som jag nu vill yrka bifall till herr Engbergs reservation.

Det förhåller sig ju på det sätt, som utskottet här uttalat, att en anmälan enligt denna paragraf alltid innebär ett tillkännagivande att ett sådant förhållande, varom paragrafen talar, har förelegat, alltså att rikets sannskyldiga nytta ej iakttagits eller att det brustit i oväld, nit, skicklighet eller drift. Det synes mig tydligt och klart, att detta svär emot vad utskottet sedan säger, att »en anmälan med stöd av 107 § regeringsformen ansetts såsom en form, vari till riksdagens kännedom kunnat bringas förhållanden, som, utan att förandlea ett nedsättande omdöme om vederbörande statsråds ämbetsförvaltning och än mindre utgöra grund för en hemställan om entledigande, likväl varit av anmärkningsvärd beskaffenhet». Och på ett annat ställe säges det i utskottets betänkande att »en sådan anmälan visst icke alltid har karaktären ens av ett omdöme därom att den ifrågavarande åtgärden i realiteten kan läggas vederbörande statsråd till last». Det är tydligt och klart, såsom ju också alla

*Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

som yttrat sig i frågan medgivit, att man använder denna § även i andra fall än sådana, för vilka den ursprungligen var avsedd, och även när man icke vill rikta någon anmärkning mot statsrådet i dess helhet eller någon enskild ledamot av statsrådet. Utskottet yttrar, att det kan vara osympatiskt att på det sättet vända sig mot ett visst statsråd, när man icke avser att på något sätt komma honom till livs. Ett dylikt förfaringsätt synes mig icke blott vara osympatiskt utan rent av orättvist, ty det är icke alla förutvarande statsråd, som ha möjlighet att försvara sig. Det har framhållits, att man i motiveringen anger graden, arten, innebörden av den mot vederbörande statsråd framställda anmärkningen. Ja, men allmänheten läser icke motiveringen. Allmänheten läser, att konstitutionsutskottet har gjort en anmälan mot det och det statsrådet, därför att han icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller icke med oväld, nit, skicklighet och drift skött sitt förtroendeämbete, och en dylik anmälan ställer dock vederbörande i en ofördelaktig dager, även om utskottet realiter anser honom oskyldig.

Jag vill framhålla en annan sak, vilken icke förut påpekats, men som jag för min del tror vara riktig. Då även anmärkningar rörande jämförelsevis underordnade saker i förvaltningen måste riktas mot ett visst eller vissa statsråd, försvagar, avtrubbar detta skärpan i de anmärkningar, som gälla fall, där verkliga fel och verkliga övergrepp från statsrådets sida förekommit. Men finge man detta skilt — så att, när utskottet vänder sig mot ett visst statsråd, man i och med detsamma också klart och tydligt vet, att detta statsråd, enligt utskottets uppfattning, på ett eller annat sätt brustit i sin ämbetsutövning, under det att utskottet i de fall, där utskottets anmälan till riksdagen icke innefattar något som helst klander mot någon viss statsrådsledamot, väljer en annan form för anmärkningen — då tror jag, att en anmärkning mot ett statsråd skulle kännas betydligt starkare, än när den som nu plockas in i en hel del jämförelsevis obetydliga påpekanden rörande förvaltningen. Detta skulle icke innebära något nytt utan endast en återgång till en praxis, som förr använts här i riksdagen, och som alltid godkändes av andra kammaren. Jag ber att få påpeka, att andra kammaren biföll det 1898 framställda förslaget, sedan första kammaren förklarade, att konstitutionsutskottet alltid måste hålla sig inom ramen av §§ 106—107 R. F., när utskottet gör en anmälan till riksdagen.

Man har sagt, att konsekvensen av ett bifall till motionen skulle bli, att en mängd anmärkningar av utskottet komme att framställas i frågor, tillhörande alla möjliga olika områden. Däremot har med rätta påpekats, att utskottet redan nu äger rätt och möjlighet att framställa dylika anmärkningar, fastän de måste så att säga göras via ett statsråd, d. v. s. utskottet måste vända sig mot en bestämd ledamot av regeringen.

Herr Björkman påpekade, att efter nu föreliggande utskottsutlåtande skulle utskottet känna sig än mer oförhindrat att föra fram anmärkningar, som icke rörde något visst statsråds förhållande utan allmän förvaltningspraxis. När jag sökte sätta mig in i denna sak, påträffade jag ett yttrande av min gamle lärare, professor Boëthius; han talade för den uppfattning, som kommit till synes i nu förevarande motion, måndagen den 10 maj 1898, och jag skall be att till sist få citera ett par ord av honom. »Det har således framkastats anklagelser, mot vilka den anklagade icke kunnat försvara sig. Men vad värre är, härigenom har en skadlig skillnad mellan lag och praxis uppkommit. När konstitutionsutskottet gjort anmärkning på grund av § 107 R. F., fastän det icke avsett en ministerförändring, har det brutit åtminstone mot andemeningen i denna paragraf. En sådan skillnad mellan lag och praxis kan jag icke uppfatta såsom nyttig för ett folk. Och jag ber att mot herr Restadius få säga, att enligt min tro är den rätta konservatismen den, att, då en utveckling visar sig oemotståndlig, det är bättre att bringa den i överensstämmelse med lagen och

låta den lagbindas än att låta laglösheten vinna insteg på ett område, där lagen för vårt folk framför allt borde gälla.»

Herr talman, jag tillåter mig yrka bifall till reservationen.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att säga ett par ord till med anledning av den siste ärade talarens anförande. Han anmärkte bl. a., att det icke bara vore osympatiskt, såsom utskottet självt framhållit, utan något ändå värre, att rikta en anmärkning mot ett statsråd, fastän statsrådet egentligen icke själv har skuld till det anmärkta förhållandet utan endast handlat på grund av en långvarig praxis. Ja, det må vara sant, men jag är alldeles övertygad om, att statsråden icke taga dylika anmärkningar särdeles djupt.

Herr Sehlin vände sig mot att utskottet framhållit, att i motiveringen till av utskottet framställda anmärkningar utvecklas vad anmärkningarna närmare rörde sig om, och att vederbörande statsråd sålunda icke hade någon anledning att känna sig kränkt, när anmärkningen rörde förhållanden, för vars tillkomst han realiter vore oskyldig. Häremot invänder herr Sehlin, att allmänheten, som blott läser tidningarna, dock i dessa fall får en annan uppfattning. Nog är det väl ändå så, att tidningarna äro ganska angelägna om att referera dechargebetänkandena och att även av motiveringarna taga in vad som hör till saken. De som icke ha tillfälle att läsa dechargebetänkandena utan endast läsa tidningsreferaten därav kunna således i alla fall bilda sig en uppfattning om, huruvida en av utskottet framställd anmärkning är av större räckvidd eller icke.

Vidare yttrade den siste ärade talaren, om jag förstod honom rätt, att om man fortsatte med den praxis, som hittills i dylika fall tillämpats, skulle de anmärkningar, som innebure särskilt klander mot vederbörande statsråd, få mindre betydelse och så att säga »trubbas av». Jag undrar, om det icke skulle bli ännu värre i det avseendet, om man skulle gå in för den åtgärd, som motionären och den siste ärade talaren förordat, och enligt vilken det, så vitt jag kan förstå, skulle bliva möjligt för utskottet att sysselsätta sig med varje förvaltningsåtgärd, som förekommer i statsrådsprotokollen. Naturligtvis skulle än den ene än den andre av utskottets ledamöter kunna, allt efter sina olika intressen och synpunkter, påyrka, att snart sagt vilken fråga som helst skulle tagas upp och göras till föremål för en framställning till riksdagen, vilken framställning sedermera, om den bifölls av riksdagen, skulle resultera i en skrivelse till Kungl. Maj:t. Och om t. ex. i konstitutionsutskottet framstälts förslag, att utskottet skall göra en anmälan till riksdagen beträffande ett visst förhållande — jag förutsätter, att nu förevarande motion bifalles och att de av motionären föreslagna bestämmelserna införas i våra grundlagar — men utskottets majoritet anser, att det påtalade förhållandet icke är av den betydelse, att man behöver påpeka det för riksdagen och någon anmälan sålunda icke kommer till stånd, då kommer den eller de, som i utskottet yrkat på att anmälan skulle göras, givetvis att, liksom hittills varit brukligt och säkerligen i ännu mycket större omfattning, i form av reservationer till dechargebetänkandet framlägga sin uppfattning, vilket väl icke skulle stärka de viktigare anmärkningarna. Genom de av motionären föreslagna bestämmelserna skulle man icke kunna undvika, att reservationer fogades vid konstitutionsutskottets dechargebetänkande i frågor, som utskottet icke funnit skäl upptaga — man må sedan ha vilken uppfattning man vill om det berättigade i, att dylika reservationer framställas.

Jag tror alltså icke, att det föreligger något verkligt skäl att gå in för den formulering motionären föreslagit, men vill för min egen del tillägga, att jag icke skulle ha det ringaste mot att man tillskapade en grundlagsenlig möjlighet att framställa anmärkning mot en viss förvaltningspraxis utan att samtidigt låta anmärkningen drabba något visst statsråd. Men jag tror att de här före-

*Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 rege-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

slagna åtgärderna gå allt för långt, ty det är nog icke önskvärt, att konstitutionsutskottet, som har kontrollen över regeringens åtgärder om hand, skulle få icke blott rätt, utan, som jag förut nämnde, kanske skulle betrakta det som en viss skyldighet, att göra framställningar om en hel mängd åtgärder, som icke i övrigt höra till utskottets utan till andra utskotts verksamhetsområden och som skulle bättre kunna behandlas, om de i vanlig ordning finge föras fram i riksdagen, förberedas av vederbörligt utskott och därefter på övligt sätt avgöras av riksdagen.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall endast be att med anledning av den ärade ordförandens i konstitutionsutskottet anförande få ge en kort replik. Han gjorde gällande, att den initiativrätt, som skulle bliva följden av ett bifall till min motion, skulle leda därtill, att det skulle röras upp frågor, som anginge allt möjligt, och även saker, som tillhörde andra utskotts görande och låtande. Ja, det är precis den sats, som utvecklats av herr Svedelius i hans avhandling om statsrådets ansvarighet, och som också anfördes i första kammardebatten 1898, men Svedelius' anmärkning gick ut ifrån att den reglering av ifrågavarande initiativrätt, som faktiskt anges i min motion och som på samma sätt angavs i konstitutionsutskottets utlåtande år 1898, *icke* skulle genomföras.

Jag skulle vara nyfiken att få höra, vilka de frågor äro, som enligt konstitutionsutskottets ordförandes uppfattning icke kunna enligt nu gällande praxis dragas inför riksdagen, men som skulle kunna dragas inför riksdagen, om de av mig föreslagna bestämmelserna infördes. Om det förhåller sig så, som majoriteten av utskottet nu gör gällande, eller att § 107 R. F. är så utsublimerad, att den blott är en tom rubrik, en tom form utan någon som helst betydelse, så säger det sig ju självt, att även med den lydelse paragrafen för närvarande har, bör enligt herrarnas uppfattning lika mycket, exakt lika mycket kunna dragas inför riksdagen, som om paragrafen erhåller den av mig föreslagna formuleringen. Skillnaden mellan min ståndpunkt och utskottsmajoritetens ligger däri, att jag icke vill, att vi skola dragas med en paragraf, så snäv med hänsyn till den däri föreslagna ansvarspåföljden, att den enda framställning, riksdagen kan göra, är en hemställan om statsrådets entledigande. Det har alltid funnits och skall alltid finnas ett behov att få en felaktig praxis rättad, och det är icke oviktigt för riksdagen att i vissa avseenden få göra framställning till Kungl. Maj:t och säga till Kungl. Maj:t: »Se till, att icke det och det sker!»

Jag vill bara nämna ett exempel härpå: Härom året hade vi en affär, som gällde vattenfallsstyrelsen, och som, efter vad jag vill minnas, kallades den »Webiörnska» affären eller något dylikt. Jag ber att få erinra kammarens ledamöter därom, att beträffande nämnda affär förelåg ett missförhållande, som påpekats, men om vars otillbörlighet meningarna kanske voro delade. Antag att någon velat motionsvägen föra fram denna sak inför kammaren. Jag förstår uppriktigt sagt icke, hur det skulle gått till. Vad skulle en sådan motion innehållit? Vilket yrkande skulle i motionen ha framställts? Skulle den avsett framställande av en uppmaning från riksdagens sida till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t träffade på några Webiörnar i allmänhet, borde förhålla sig på det eller det sättet? Eller skulle motionären kanske yrkat på någon författningsändring? Jag förstår verkligen icke, vart man i dylika fall skulle kunna komma med enskilda motioner.

Men det finns mina herrar en annan sak, som för mig är viktigare, nämligen att det blir slut med *den partipolitiska paraduppställningen i konstitutionsutskottet*. Nu är det så, att när det sitter en högerregering och det från vänsterhåll yrkas, att anmärkning enligt 107 § skall framställas mot någon statsrådsledamot, anser sig varje högerman förpliktad att försvara högerregeringen och

vice versa likadant på vänsterhåll. Vi äro lika goda kålsupare allesammans. Och varför? Jo, därför att vi veta, att om vi icke lyckas förhindra, att en dylik anmärkning framställes, blir en av våra ministrar utpekad för landet såsom den där icke på tillbörligt sätt förvaltadt sitt ämbete. Men låt oss i stället få en form, som drabbar själva praxis utan hudflängande av person. Få vi en sådan praxis, blir situationen genast bättre.

Jag vill slutligen be att få gent emot konstitutionsutskottets ordförande påpeka en sak: De framställningar, som enligt den av mig föreslagna lydelsen av ifrågavarande paragraf kunna av riksdagen göras till Kungl. Maj:t, måste, på förslag av konstitutionsutskottet, beslutas av varje kammare särskilt. Vi ha sålunda för det första den garantien, att det fordras majoritet i konstitutionsutskottet för att en framställning skall komma till stånd och för det andra, den garantien att det fordras majoritet i vardera kammaren särskilt. Hur under sådana förhållanden och med den konservatism, som i allmänhet vidlåder Sveriges riksdag, missbruk skulle kunna uppstå, det har jag mycket svårt att förstå.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Engberg, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 92 ja mot 45 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 10, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Anderson** i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att statsutskottets utlåtande nr 10 må få föredragas punktvis och att endast kantrubrikerna uppläsas, där icke i särskilda fall annat föredragningsätt påyrkas.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Ang.
ifrågasatt
ändrad lydelse
av § 107 reg-
ringsformen
och § 38
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Punkterna 5—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 12 och 13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18 och 19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. stats-
understöd till
auktoriserade
handels-
kammare.*

Vid härpå skedd föredragning av punkten 20, angående statsunderstöd till auktoriserade handelskammare i riket, yttrade:

Herr **Nylander**: Herr talman! Jag behöver förvisso icke närmare ingå på den betydelse, som landets handelskamrar ha för vårt näringsliv, och den nytta de medföra även för våra myndigheter. Jag vet tillfullo, att handelskamrarnas arbete uppskattas på officiellt håll och att det endast varit den statsfinansiella situationen, som gjort, att Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna höja bidraget till de 36,000 kronor, som handelskamrarna förut åtnjutit i statsunderstöd och varom motion framförts.

Då nu även statsutskottet intar samma ställning som Kungl. Maj:t, får även jag böja mig, ehuru med ledsnad, inför dessa fakta. Jag kan dock icke underlåta att här giva uttryck åt den tanke, som även kommerskollegium gjort till sin, nämligen att detta anslag bör höjas, så snart förbättring inträder i den statsfinansiella situationen. Det är nämligen givet, att denna sänkning i understödet till handelskamrarna innebär nog så stora nackdelar särskilt för de mindre av dem.

Jag uttalar således den varma förhoppningen, att vi vid nästa riksdag skola få se detta anslag höjt till förutvarande belopp, 36,000 kronor, men har, herr talman, med hänsyn till frågans nuvarande läge intet yrkande.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Wohlin**: Jag har förut i första kammaren framhållit mitt intresse för de svenska handelskamrarnas verksamhet och skall icke här upprepa samma sak. Jag delar den siste talarens förhoppning.

Herr **Björkman**: Herr talman! Jag hade, innan herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet yttrade sig, begärt ordet för att uttala önskvärheten av detta anslags höjning. Nu ber jag att få instämma i förhoppningen om att handelskamrarna snart skola få det anslag, som de från början ansågos berätt-

tigade till på grund av sin stora betydelse för svenskt näringsliv och sitt arbete för rent statliga uppgifter. I första kammaren har i dag särskilt framhållits, vad handelskammarna utträttat dels med avseende å edsvurna mätare vid anskaffning av props och virke, som ju äro synnerligen viktiga exportartiklar, och dels beträffande de edsvurna revisorerna. Jag vill emellertid ej nu ytterligare understryka anslaget vikt och har intet yrkande att framställa.

*Ang. stats-
understöd till
auktoriserade
handels-
kammare.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29, angående anslag till befrämjande i allmänhet av slöjderna.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 35 av tionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaga

*Ang.
anslag till
befrämjande i
allmänhet av
slöjderna.*

dels det i den ordinarie anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående anslaget till manufakturernas befrämjande med oförändrat belopp, 8,000 kronor,

dels ock de i samma anslagstitel ingående reservationsanslagen, nämligen:

reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena,

reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri,

reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien, och

reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshantering, utan angivna belopp.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Norling m. fl.* väckt motion, nr 37, vari hemstälts, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaga de under anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående reservationsanslagen med följande belopp, nämligen:

reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena med 15,000 kronor,

reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri med 8,000 kronor,

reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien med 5,000 kronor, och

reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshantering, med 10,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å ovanberörda motion i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaga

a) det i den ordinarie anslagstiteln — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 8,000 kronor; samt

b) de i samma anslagstitel — — — utan angivna belopp.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Ang.
anslag till
befrämjande i
allmänhet av
slöjderna.
(Forts.)

Herr **Norling**: Herr talman! Då under denna anslagstitel icke äskats något belopp till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena, idkare av hantverk och annan mindre industri, verkmästare och förmän inom industrin samt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshanteringen, så väckte jag och några andra motion härom, vari hemställdes, att till dessa personkategorier måtte utgå sammanlagt 38,000 kronor.

Emellertid har nu statsutskottet avstyrkt vår motion under motivering »att ehuru utskottet till fullo uppskattar statens understödsverksamhet på nu ifrågasvarande område, har det under den förhandenvarande budgetära ställningen icke kunnat biträda motionärernas yrkande». Just samma motiv gjorde, att vi i vår motion stannade vid de relativt små belopp, som föreslagits i kommerskollegiets skrivelse, fastän landssekreterariatet i skrivelse till regeringen anhållit om 75,000 kronor till reseunderstöd åt arbetare och verkmästarförbundet om 40,000 kronor åt verkästare och förmän. Men däremot tillåter jag mig att ställa mig kättersk, när regeringen och statsutskottet med dessa motiv stryker hela anslagssumman, ty det måste ju innebära, att statens nuvarande budgetära läge är det sämsta på över 60 år, då anslaget till reseunderstöd åt arbetare utgått sedan 1862. I sin motivering vidgår statsutskottet, att här ifrågasvarande resestipendier ha ett betydande värde för det industriella näringslivets utveckling, och säkert är, att det innebär en chans för industrin, att inom densamma anställda personer beredas tillfälle att studera de nya uppfinningar och arbetsmetoder, som de med oss konkurrerande länderna utnyttja.

För våra yrkesutövare är det nödvändigt att lära känna den väldiga kraftutveckling, som försiggått på det tekniska området under kriget och de många nyskapelser, som omständigheterna i de krigförande länderna framtvingat. Inom landet pågå nästan ständigt studiekurser, anordnade av hantverksinstitutet och olika yrkesorganisationer, och dessa kursers hållande är till stor del beroende av att deltagarna beredes hjälp i form av reseunderstöd. Det gäller ju i många fall särskilt för de mästartkurser, som hållas här på hantverksinstitutet att samla yrkesmän från skilda orter i landet, men de dyra resorna kunna inte helt betalas av den enskilde och hela den med möda och uppoffring från såväl enskilda som staten organiserade verksamheten äventyras genom denna småsnålhet med reseunderstöd.

Att studielust finnes, bevisas bäst därutav, att dessa anslag, trots att de en del år utgått med rätt betydande belopp, aldrig täckt mera än omkring en fjärdedel av behovet. De anslag, som fjolårets riksdag beviljade till reseunderstöd åt arbetare och verkästare för besök på Göteborgsutställningen, räckte till beviljande av understöd åt något över 10 % av de sökande eller åt 600 av omkring 5,000 sökande.

Då jag anser, att den lilla uppoffring från statens sida, som vi här föreslå, är ringa i förhållande till den nytta vårt näringsliv kan tillföras därav, så måste jag beklaga, det statsutskottet avstyrkt vår motion. Av de upplysningar jag inhämtat framgår, att till kommande budgetår inga medel finnas för detta ändamål, och som jag inte kan fatta, att den budgetära ställningen är sämre nu än den varit åtskilliga gånger förut under de senaste 60 åren, så tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till min i ämnet väckta motion.

Med herr Norling förenade sig herrar *Isacsson* och *Hansson* i Trollhättan.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Vi hade ju denna fråga uppe i fjol, och då var det ett hiskligt parlamentärande, kan jag säga, innan vi kunde vinna majoritet för det ringa anslag, som då tillstyrktes av statsutskottet. Det var ju så, att Kungl. Maj:t även i fjol uraktlät, att framföra något äskande för detta ändamål, men på grund av det förhållandet att utställning pågick i

Göteborg och att det ansågs nödvändigt att möjlighet bereddades de kategorier, det här gäller, att bevista utställningen, biföllos de då väckta motionerna, åtminstone i viss mån.

Nu har det ju, då det i år gällde att taga ställning till denna fråga, ansetts, att det skulle var föga lönt att söka driva fram en reservation — att vinna majoritet var ju nästan otänkbart. Det ansågs nämligen, att frågan skulle ohjälpligt falla, och detta är anledningen till, att vi, som varit mera intresserade av saken än utskottets övriga ledamöter, icke intagit annan ståndpunkt. En annan sak är ju också, att vi fäst oss litet vid ett meddelande, som lämnats av kommerskollegium, att det funnes vissa reservationer, vilka eventuellt kunde anlitas för detta ändamål. Vi ha trots, att dessa reservationer skulle kunna tillgodose de behov, som till äventyrs kunde föreligga för nästkommande budgetår.

Nu är det ju så, att det ekonomiska läget är tryckt på alla områden, och när man skall taga ställning till frågan om vilka behov man skall tillgodose med anslag utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, så måste man taga hänsyn till arten av de anslag det gäller. Vi ha då icke kunnat finna, att detta anslag skulle vara av mera behjärtansvärd natur än många andra anslag, som icke kunnat bifallas, och därför ha vi icke nu för ögonblicket kunnat biträda motionärernas yrkande.

Jag hoppas dock, att departementschefen till ett kommande år låter sig angeläget vara att se till vad som kan göras i detta avseende. Det skulle ju kunna hända, att handelsdepartementet har möjlighet att på något sätt understödja denna verksamhet, även om motionärernas framställning nu icke bifalles. Jag tänker mig, att kommerskollegium för något fall skulle kunna få använda t. ex. några av de fonder, som finnas — jag kan nu icke bestämt säga, vilka det är.

Som frågan nu ligger, anser jag det icke tjäna något till att yrka bifall till motionen utan ber för min del att i stället få yrka bifall till utskottets hemställan, givetvis under den bestämda förutsättningen att departementschefen till ett kommande år skall få upp anslaget till samma belopp, som hittills utgått.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Wohlin**: Som kammarens ärade ledamöter förstå har det varit budgetära hänsyn, som i främsta rummet föranlett Kungl. Maj:t att på denna punkt icke äska något anslag av riksdagen. Hade ett sådant anslag äskats på denna punkt, så hade konsekvensen blivit, att åtskilliga reseunderstöd, som tidigare upptagits under andra huvudtitlar, jämväl nu måst tagas upp och föreläggas riksdagen. När det gäller reseunderstöd, skulle dessa konsekvenser hava blivit ganska vittomfattande, och eftersom principen nu varit, att man på alla sätt måste spara, så har man måst gå fram på linjen att icke nu begära anslag för detta ändamål. Jag har emellertid den uppfattning, att vilken jag också givit uttryck i statsverkspropositionen, att förevarande fråga ingalunda är oviktig, och jag hoppas därför, att, när bättre tider stunda, tillfälle skall beredas att åtminstone i någon grad tillmötesgå de synpunkter, som motionären anför.

Herr **Norsell**: Herr talman! Jag skall för det första be att få instämma i de synpunkter herr Norling här framhållit och därtill lägga, att jag för min del anser det vara fullkomligt lika viktigt, att detta anslag beviljas, som att bevilja det anslag vi nu snart komma till, nämligen det som gäller understöd åt hantverksmästare för utbildande av lärlingar samt till lärlingspremier, där man höjt anslaget från 11,540 kronor till 20,620 kronor. För min del anser jag

*Ang.
anslag till
befrämjande i
allmänhet av
slöjderna.*
(Forts.)

Ang.
anslag till
befrämjande i
allmänhet av
slöjderna.
(Forts.)

det vara fullständigt befogat, att man håller på, att det anslag, som tidigare utgått för nu ifrågavarande ändamål, även i fortsättningen skall utgå. Man kan nämligen icke säga, att dessa lärlingar efter tre år äro fullständigt utbildade i sitt yrke, utan det kräves ytterligare utbildning, innan de bliva färdiga.

Jag vill således säga att genom att stryka detta anslag till resestipendium, som det här är fråga om, göra vi på ungefär samma sätt, som om vi skulle stryka alla anslag till folkhögskolor. Det är nämligen så, att genom dessa resestipendier åstadkommes en högre utbildning i yrkena än som kan åstadkommas under de tre år, som lärlingarnas utbildning omfattar.

I likhet med såväl motionärerna som övriga, vilka gjort framställningar i ärendet, anser jag det vara av mycket stor vikt, att detta anslag beviljas, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Den som har äran och jag vill nästan säga olyckan att sitta på samma avdelning av statsutskottet som jag, han råkar ju alltemellanåt på en mängd gamla anslag, som dels blivit reducerade hårt, dels helt och hållet strukits, ehuru väl, som vi hoppas, endast för tillfället. Det är emellertid icke så särdeles lätt att avgöra, om det verkligen finnes några bland dessa anslag, om vilka man kan säga att de ha någon extra ordinär, jag vill icke säga rätt, men dock någon alldeles särskild anledning att bli beviljade även under nuvarande depressionstider.

Då den siste ärade talaren jämförde det här ifrågasatta anslaget med ett annat, som kommer längre fram, nämligen om understöd till hantverkslärlingars utbildning, så kan jag försäkra den talaren, att såsom utskottet, åtminstone vi på avdelningen, uppfattat detta anslag, måste detsamma betraktas som en ren tvångsutgift. Dessa utbildningskurser äro ju redan i gång och skola på något sätt avvecklas, vilket helt visst går till så mycket pengar, som upptagits under denna punkt. Däremot är det icke fråga om att börja några nya kurser eller att lära upp en ny årgång lärlingar. Anslaget är höjt därför att det går åt mera pengar för avslutande av de utbildningskurser på lärlingsväsendets område, som redan äro i gång, men denna höjning är helt och hållet ofrånkomlig. Jag kan försäkra den ärade motionären, att hade icke så varit fallet, utan det hade gällt påbörjande av nya kurser, då hade åtminstone icke jag under nuvarande förhållanden varit med om att tillstyrka anslag för detta ändamål.

Jag tror vi få litet var ge oss till tåls och finna oss i, att anslag icke kunna utgå till saker, som ligga oss än så varmt om hjärtat, utan vi få hoppas på bättre tider.

På grund av vad jag nu anfört beträffande ifrågavarande anslag, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition beträffande mom. a) blev utskottets i detta moment gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen i avseende å mom. b) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 29 momentet b) av utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 94 ja mot 48 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

*Ang.
anslag till
befrämjande i
allmänhet av
slöjderna.
(Forts.)*

Punkterna 30—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

Härpå föredrogs punkten 41, angående övriga ordinarie anslag till handelsdepartementet; och yttrade därvid:

*Ang.
inspektionen
över elektriska
anläggningar
för belysning
eller arbets-
överföring.*

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Vid sistlidna riksdag gjorde jag vid behandlingen av tionde huvudtiteln en hemställan till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet rörande en särskild punkt nämligen den, som inncfattar anslag till inspektionen över anläggningar för belysning och arbetsöverföring. Jag skall be att få tacka herr statsrådet för den uppmärksamhet, som han ägnat denna min hemställan. Jag har nu, utom vad som härom meddelas uti statsverkspropositionen på sidorna 17—20, även studerat de handlingar i ärendet, som funnos tillgängliga på utskottsavdelningen. Jag har därvid inte kunnat undgå att finna, att svaren från dem, som blivit hörda över min framställning, enligt min åsikt lämnat åtskilligt övrigt att önska.

Det är ju så, att det är två huvudsakliga punkter, som härvidlag äro avgörande. Den ena är, om det i stort sett blir bättre med denna inspektion, om respektive inspektörer bo inom sina distrikt. Med bättre menar jag då en förbättring för dem, det här gäller, nämligen staten och de enskilda, som hava dylika anläggningar, som av här ifrågavarande inspektörer skola inspekteras. Den andra punkten är den, som jämt och samt återkommer både i utskottet och i kamrarna, nämligen kostnadsfrågan och den ekonomiska ställningen för ögonblicket. Det är icke tu tal om, att icke den sista frågan nu är den allra viktigaste, så att jag kan ju väl förstå, att en sak, som törnar emot det hindret, nu är dömd att, om inte precis slås ihjäl, så dock i lyckligaste fall läggas åt sidan kanske för en lång tid framåt.

Statsrådet har uttalat, att han har ett visst intresse för saken, men att han, naturligtvis till följd av det ekonomiska läget, för tillfället ingenting kan göra. Jag har också ganska mycket sett till den ekonomiska sidan av saken. Jag tror, att om man skall få en inspektion, som ej föranleder allt för stora utgifter, fordras det nog att man, jag vill inte precis säga lägger den på annat sätt, men väl kombinerar verksamheten härvidlag med annan inspektionsverksamhet. Det vore väl det naturligaste, när man ju redan har en större inspektion, nämligen yrkesinspektionen. För övrigt är denna inspektion, varom nu är fråga, en specialgren av yrkesinspektionen. Den saken borde vara solklar. Att så förhåller sig, kan man ju förstå redan av vad som i de olika förklaringar, som avgivits, har uttalats. I dem kan man ju inhämta, att man har särskilda yrkesunderinspektörer, som dels skola närmare sätta sig in i inspektionerna på det elektriska området, och som dels i viss mån skola å orterna övervaka dylika anläggningar så långt naturligtvis deras förmåga sträcker sig. Då tycker jag det ligger snubblande nära till hands, att man kombinerar de här sakerna, så att om man överhuvud taget skall i landsorten förlägga underinspektörerna för den elektriska

*Ang-
inspektionen
över elektriska
anläggningar
för belysning
eller arbets-
överföring.*

(Forts.)

avdelningen, så borde man åtminstone lägga dem på samma platser, där det nu finnes yrkesinspektörer. Naturligtvis behöfde så icke ske på alla dessa platser. Men man borde dock icke placera ut dem på platser, där det inte finnes yrkesinspektörer. Då kommer man åtminstone ifrån en del av lokalkostnaderna, som man framför allt talade om behöfdes för arkiv och för en hel del andra saker. Jag kan inte tro, att yrkesinspektörernas arkiv är så öfverfullt, att inte däri även skulle kunna rymmas, vad som behöfs för den elektriska avdelningens räkning. Jag tror också, att om man slår in på den vägen, skulle åtskilligt, som nu kostar staten pengar, sparas.

Om jag inte är felaktigt underrättad, skall i april månad hållas en instruktionskurs i Stockholm för yrkesunderinspektörer just i den elektriska branschen. När man hör det, kan man inte underlåta att tänka på, att det ju ur undervisningssynpunkt hade varit en sak av värde, om inspektörerna för de elektriska anläggningarna bodde i landsorten, ty då hade man ju på allra bästa sätt kunnat ordna det så, att dessa yrkesunderinspektörer i de olika distrikten kommit mera i kontakt med yrkesinspektörerna och på så sätt såväl praktiskt som teoretiskt fått lära sig en hel del, och alla de kostnader, som staten nu är tvungen att giva ut på grund av denna instruktionskurs här i Stockholm, hade då helt och hållet kunnat sparas.

Det är naturligt, att man i de svar, som jag förut talat om, inte framhållit något i den stilen, ty allt går ju där ut på att visa, att det skulle bli oändligt dyrt, om man skulle övergå till det systemet, att inspektörerna skulle leva och bo i sina distrikt. Jag tror emellertid, att ett allvarligt öfvervägande bör ske på detta område, huruvida man icke mera kan kombinera inspektionsverksamheterna med varandra, än man har gjort. På ett annat stort socialt område har ju riksdagen redan skrivit, att vi skulle försöka mera samla ihop de olika verksamhetsgrenarna. Det skadar då inte, att man även gör det på inspektiönnernas fält mera, än som hittills har skett.

Det är tre inspektörer, som det här gäller, och som avgivit begärda yttranden öfver, vad jag uttalade i fjol. De ha naturligtvis kommit till det resultatet, att det är bra, som det är. Jag tycker dock, att de i sina respektive yttranden endast åstadkommit en sak, och det är, att de med sina yttranden bevisat alltför mycket. Som exempel härpå skall jag be att få anföra, att den ena av dessa inspektörer ansett, att det skulle bli dyrare för staten beträffande resekostnaderna för honom, om han skulle bo inom sitt distrikt, än om han skulle bo i Stockholm. Jag vill visst inte bestrida, att han skulle kunna lägga sina tjänsteresor så illa, att resorna bli dyrare, om han bor inom sitt distrikt, än om han bor utanför detsamma. Om man emellertid lägger tjänsteresorna klokt, tror jag, att det bleve omöjligt att komma dithän, att det skulle bli dyrare att bo inom än utom distriktet.

Sedan har man också sagt, att det skulle vara så oändligt viktigt, att alla inspektörerna bo i Stockholm, därför att deras arbete då skulle bli mera ensartat, och man skulle bli enig i sina synpunkter på de respektive frågorna. Ja, det skälet är mycket starkt, när det gäller att nyskapa någonting, men nu tycker jag, att den här inspektionen hållit på så länge, att den nu borde kunna stå på egna ben.

Vidare talar man också om, att man måste bo i Stockholm, för att man skall kunna kontrollera materialierna hos de olika fabrikanterna i branschen. För min del får jag bekänna, att jag har hyst den uppfattningen, att det var någonting, som statens provningsanstalt såg efter. Att inspektörerna även skulle sköta om den saken har jag aldrig kunnat tro, och enligt min åsikt är det tämligen öfverflödigt att så skall behöva ske, när man har en statens anstalt som har att kontrollera och undersöka åtskilliga saker.

Vidare har man också kommit till den uppfattningen, att det förslag, som

jag antytt, rentav skulle vara helt och hållet felaktigt. Det bleve för dyrt, menar man. Om tid och plats vore lämpliga tror jag, att jag skulle kunna på rak arm framlägga ett förslag, som skulle visa att det icke alls behöves bli dyrare om respektive inspektörer bodde i sina distrikt, och vilket förslag inte heller för övrigt på något sätt behöfde stöta på något hinder. Det kan emellertid inte bli tal om, att jag skulle upptaga kammarens tid med att lägga fram ett sådant förslag nu.

Nu tycker jag också, att man verkligen kan ifrågasätta, om det är så riktigt klokt att fortsätta på den vägen, att man reellt sett låter en statsinstitution fungera på annat sätt, än den är avsedd till. Emellertid, är det så, att man verkligen på sakkunnigt håll och inom regeringen anser, att de här inspektörerna både nu och allt framgent böra vara bosatta i Stockholm, så förstår jag saunerligen icke, varför man fortfarande skall ha en distriktsindelning, ty då vore det väl, såvitt jag kan begripa, mycket bättre att avskaffa hela distriktsindelningen och låta dessa inspektörer resa ut, när och var de behöfdes. Men även om denna distriktsindelning slopades, och dessa inspektörer härigenom inte längre voro bundna av några distriktsgränser vore jag inte med på den centralisation, som nu är rådande. Jag anser inte denna centralisations fördelar vara så stora som dess nackdelar. Utom nackdelen att alla inspektörerna skola vara placerade i Stockholm vill jag rikta mig emot — och det anser jag vara det sämsta med sakens nuvarande ordning — att ha en organisation bestämd på ett sätt men tillämpad på ett annat.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Wohlin**: Den ärade talaren fäste redan vid föregående riksdag uppmärksamheten på detta spörsmål, och med anledning därav samt jämväl med hänsyn till att frågan tidigare varit under diskussion anmodade jag, såsom av statsverkspropositionen framgår, kommerskollegium att verkställa en utredning i saken. Denna utredning finnes resumerad å sidorna 17 t. o. m. 20 i statsverkspropositionen. Om den ärade talaren läser departementschefens yttrande finner han, att departementschefen har funnit nog så starka skäl tala för att inspektörerna i fråga utplaceras i sina respektive tjänstgöringsdistrikt. Särskilt har jag förklarat mig vara böjd för att tro, att en dylik omläggning skulle för den allmänhet, som har att vända sig till inspektörerna, medföra beaktansvärda fördelar. Jag har således givit ett ganska starkt erkännande åt de synpunkter, som väglett den ärade talaren i hans ståndpunkt i denna fråga. Vad som för mig varit bestämmande på denna punkt har, såsom den ärade talaren själv anförde, framför allt varit kostnadsynpunkten. Det har icke kunnat gå för sig att till nästkommande budgetår föreslå en organisationsförändring, som skulle medföra ökade kostnader. Jag har vid mitt ställningstagande till frågan naturligtvis icke närmast byggt på inspektörernas egna yttranden i ämnet utan på det centrala ämbetsverkets utlåtande, som ju icke är detsamma som inspektörernas utlåtanden, åtminstone icke i alla delar. Nu har gjorts gällande, att man genom en viss kombination mellan den elektriska inspektionen och yrkesinspektionen skulle kunna undvika en så stor kostnadsökning, varom talas i kommerskollegii utlåtande, framför allt däri-genom att kostnaderna för lokalhyror, expenser och dylikt icke skulle behöva stiga. Det är ju möjligt — denna sak är icke närmare utredd — men i varje fall uppstår en relativt betydlig kostnadsökning på personalkontot. Herr Ols-sons i Kullenbergstorp anmärkningar hade slutligen, efter vad det syntes fram-gå, mera avseende å förhållandena i framtiden. Det framgår då av mitt an-förande till statsrådsprotokollet, att jag för min del endast berört nästkomman-de budgetårs förhållanden. »Då en dylik ökning», säger jag, »icke för närva-rande läres kunna ifrågasättas, nödgas jag — även om jag har vissa symp-

Ang.
inspektionen
över elektriska
anläggningar
för belysning
eller arbets-
överföring.
(Forts.)

Ang.
inspektionen
över elektriska
anläggningar
för belysning
eller arbets-
överföring.
(Forts.)

tier för en organisationsförändring — avstå från att *nu* framlägga något förslag i dylikt hänseende.»

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Blott ett par ord. Jag är absolut säker på, att om en organisation, som är så lagd, att de inspektörer, varom nu här är fråga, äro bosatta inom sina distrikt, förändras därhän, att den på ett förnuftigt sätt slås ihop med yrkesinspektionen, detta icke skall behöva föranleda några ökade kostnader i personalhänseende. Men jag tillät mig uttala, att det skulle taga för lång tid och överhuvud taget vara för litet intressant för kammarens ledamöter att ingå på en dylik detalj; helst det är alldeles solklart, att en sådan sak skall ordnas genom regeringen.

Jag vill blott tillägga en sak. Man har nu så mycket talat om, och kommerskollegium har så starkt understrukit den stora vikten av att inspektörerna äro samlade på en punkt. Genom den anordningen skulle deras verksamhet bli så ensartad som möjligt. Nu kan man emellertid konstatera, att inspektörerna å remissen från statsrådet hade avgivit tre olika yttranden, detta fastän de väl sitta vägg vid vägg. Därigenom hava de tydligt visat, att de icke utnyttjat den stora fördel, som man säger skulle ligga i att dessa inspektörer så att säga bo tillsammans. Annars skulle de väl ha lämnat ett gemensamt yttrande, när de sitta i samma hus.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag vill endast nämna, att vid behandlingen av denna fråga inom statsutskottet och särskilt dess tredje avdelning uppfattningen icke har varit så enhällig, som man på grund av herr Olssons i Kullenbergstorp uttalanden skulle kunna tro. Vi ha nämligen ansett, att olägenheten av att alla dessa inspektörer bo i Stockholm icke är så stor, att den motiverar en utflyttning av dem till de olika distrikten, för den händelse detta skulle medföra ökade kostnader för statsverket. Jag har endast velat säga dessa ord, för att inte departementschefen skall tro, att vad herr Olsson i Kullenbergstorp yttrat är ett uttryck för en enhällig uppfattning inom statsutskottet och speciellt dess tredje avdelning.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 6.

Slutligen föredrogos vart efter annat:

statsutskottets

memorial nr 27, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 1 av statsutskottets utlåtande nr 18 angående anslagen till lots- och fyrväsendet; och

utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion angående ålderstillägg åt aktuarien i generaltullstyrelsen K. A. Törnell;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning av årligt understöd åt arbetaren vid riksbankens sedeltryckeri K. F. Brodd;

nr 24, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående uppförande av bostadshus vid Tumba bruk m. m.; och

nr 25, i anledning av väckta motioner om understöd åt efterlevande till vissa värnpliktiga, vilka omkommit vid en järnvägsolycka vid Jörlanda; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undantag från gällande bestämmelser för bidrag från norrländska avdikningsanslaget beträffan-

de ett företag, avseende reglering av Keräsjoki och Vuomajoki vattendrag i Karl Gustavs socken av Norrbottens län;

nr 16, angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om skyldigheten att underhålla enklare vägar; och

nr 17, i anledning av väckt motion om utsträckt befogenhet för Kungl. Maj:t att bevilja betalningsanslånd eller annan lättnad för köpare av kronojord.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 7.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 65, till Konungen i anledning av väckta motioner om anslag till räntefria lån för inköp av vårutsäde.

§ 8.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om utarbetande av bestämmelser att tillämpas vid öppen omröstning i andra kammaren.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Herr *Nylander* avgav en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, angående anslag för påbörjande av arbetena å statsbanan Jörn—Gubbljaure.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 414, bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,12 e. m.

In fidem
Per Cronvall.